

2018

הערכת פעילות קהילות תוצרת הארץ בלוד

דו"ח 2018

1. מבוא

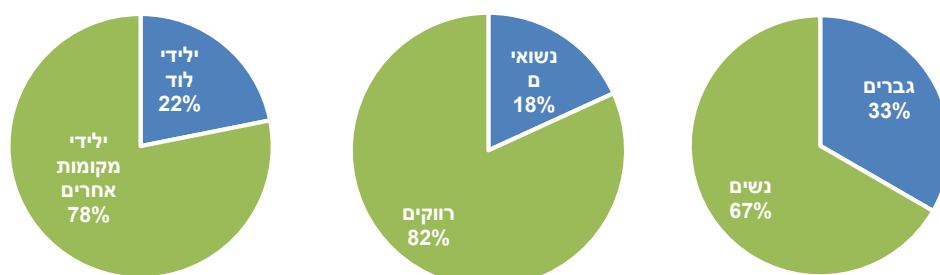
תכנית קהילות הסטודנטים בלוד הוקמה בשנת 2011. הערכת התכנית נערכה על ידי מכון דו-עת והמידע נאסף עבור דוח זה במהלך שנת 2018. איסוף המידע נעשה באמצעות:

שאלון עמדות הועבר לסטודנטיות ולסטודנטים המשתתפים בתכנית. 66 משתתפים השיבו על השאלון (44 נשים, 22 גברים). תרשים מספר 1 מציג את התפלגות המשיבים לסקר. השאלון בדק את המדדים הבאים: עמדות כלפי העיר לוד (תחושת שייכות), עמדות ופידבקים כלפי תחומים בחיי הקהילה, עמדות כלפי אפשרות לשינוי (תחושת מסוגלות/תפיסת עתיד), מדדי שביעות רצון ועמדות כלפי התרומה של התכנית (ברמה האישית ובקהילה) והצעות לשיפור הפעילות.

11 ראיונות עומק עם שותפים בתכנית מהרשות המקומית ומגופים בעיר לוד-
במסגרת ההערכה רואיינו:

1. מנכ"ל העירייה אהרון אטיאס
  2. יוסי הרוש – מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד
  3. שירין אל חאפי – מנהלת בי"ס תיכון ערבי בלוד
  4. אמין אלג'מל - מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד
  5. רננה וייס - מנהלת פרויקט רשת מתנסים בלוד
  6. פאתן זינתי – מנהלת מתנס שיקגו ותחום חברה ערבית
  7. נועה שלו – מנהלת מרכז גישור בלוד
  8. ליאור בניסטי - מנהל מרכז צעירים בעיר
  9. איתן לוי – מנהל עיר ללא אלימות בעיר
  10. מירי מרציאנו – ראשת שבט הצופים בעיר לוד ופעילה חברתית
  11. בני פרינס- מנכ"ל הגרעין התורני בעיר
- 6 ראיונות עומק עם מלווי הקהילה-** ראיונות עומק אישיים עם המלווים בתכנית, 3 ראיונות עם המלווים בקהילה הערבית ו3 ראיונות עם המלווים בקהילה היהודית.

תרשים 1. התפלגות המשיבים לסקר

2. עמדות כלפי העיר לוד

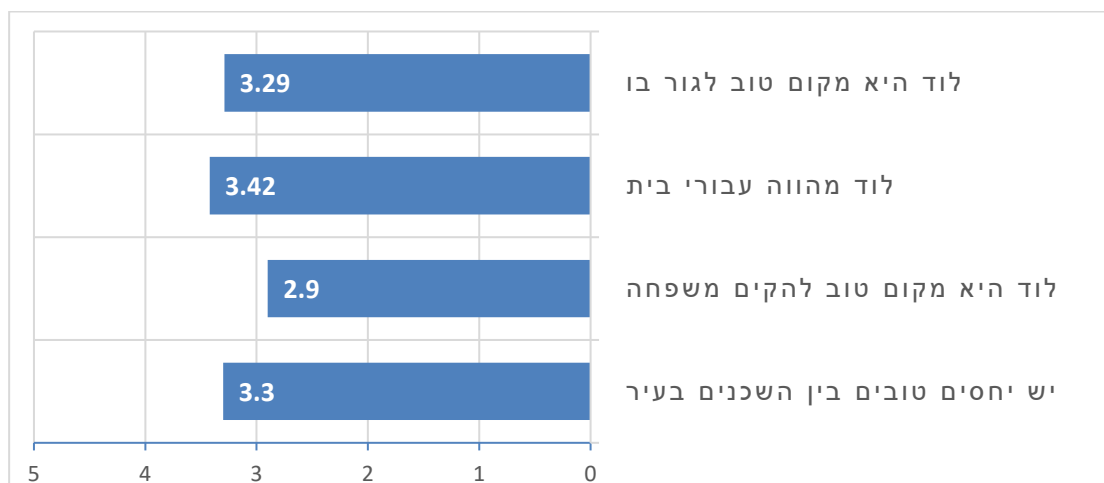
תרשימים 1-3 מציגים את עמדות הסטודנטים כלפי העיר לוד בהם מתגוררים.

בסה"כ העמדות משקפות תחושת שייכות בינונית-גבוהה- גבוהה כלפי העיר. מידת ההסכמה הנמוכה ביותר הייתה עם ההיגד המתייחס להקמת משפחה וגידול ילדים בעיר, בה נרשמה הסכמה בינונית נמוכה-בינונית בלבד. עם זאת, ממוצעי ההסכמה בהיגדים הפוכים הינם נמוכים ברובם מממוצעי ההסכמה עם ההיגדים חיוביים. ההיגד המתייחס ללוד כעיר מוזנחת, למשל, קיבל ממוצע הסכמה בינונית-גבוהה. ההיגד המתייחס ללוד כעיר מושחתת קיבל ממוצע הסכמה בינוני-נמוך בלבד.

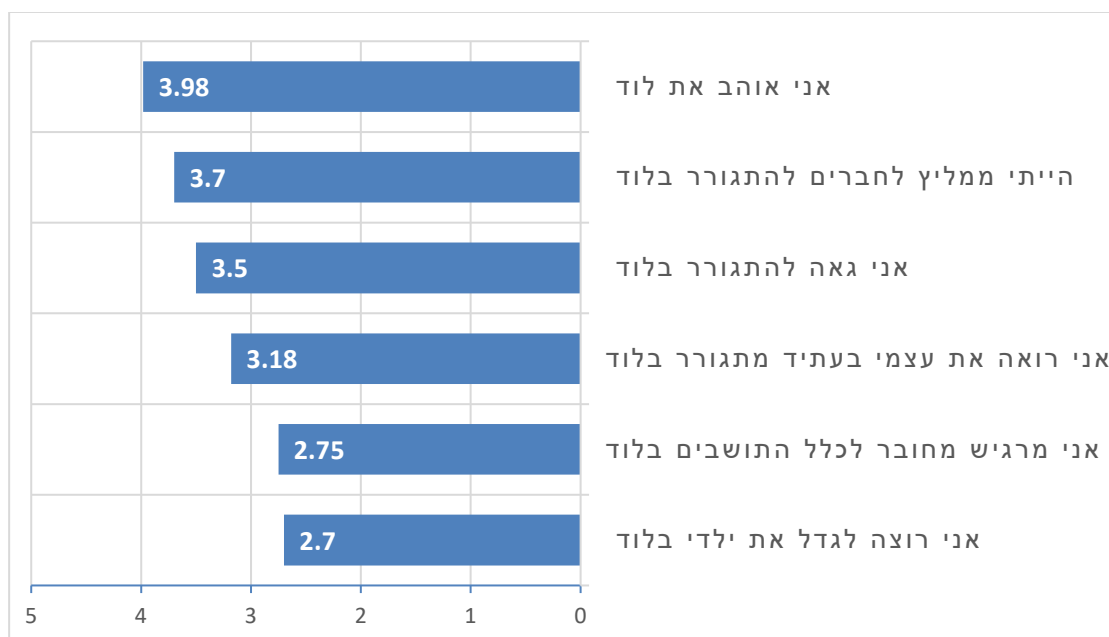
בדירוג רמת השירותים הציבוריים בעיר נמצאה רמת שביעות רצון בינונית נמוכה-בינונית גבוהה, כאשר המדדים שבלטו ברמת שביעות רצון נמוכה יותר התמקדו בעיקר בשירותים ותשתיות פיזיים (ניקיון ותברואה, תשתיות פיזיות ונראות המרחב הציבורי), אך לצדם נמצאה גם שביעות רצון נמוכה יותר מרמת החינוך היסודי ורמת הביטחון האישי (ראה להלן תרשים וטבלה 4.1).

המדד שבלט לטובה הוא הפעילות הקהילתית בעיר. עם זאת, ייתכן וממצא זה הוא תוצאה של השתייכותם של המשיבים לקהילות הסטודנטים בעיר, ולא מהווה אינדיקציה לפעילות הקהילתית הפתוחה בפני תושבי העיר ככלל.

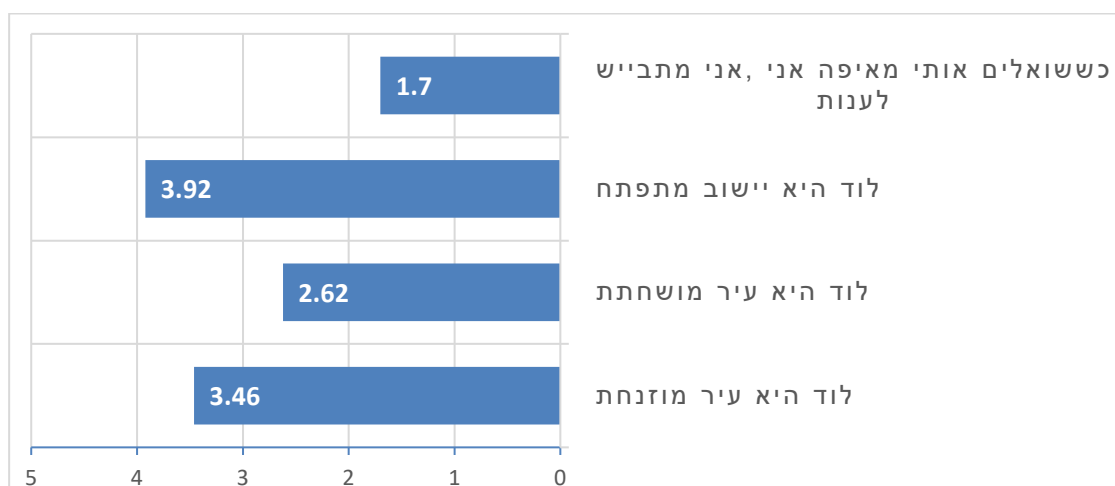
תרשים 2.1 תחושת שייכות

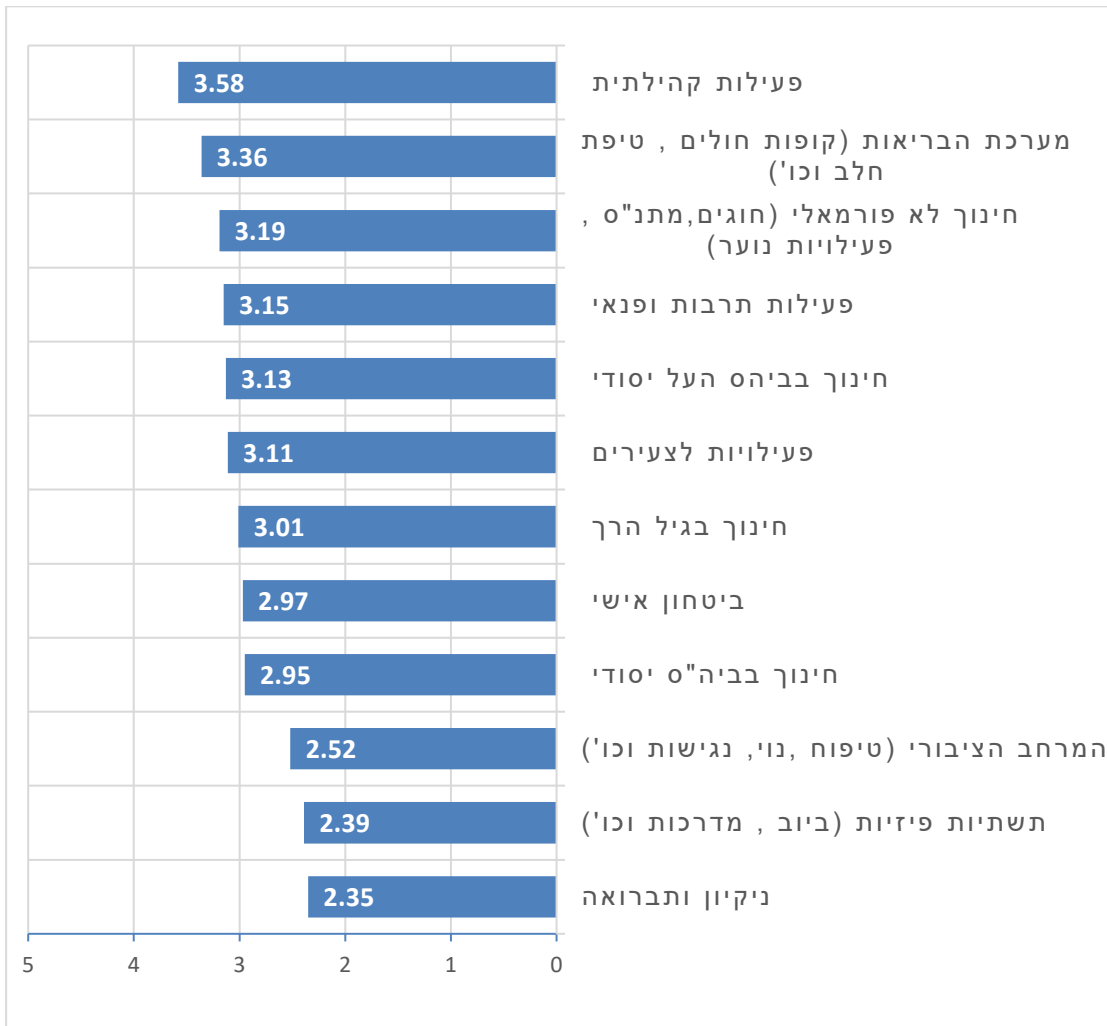
תרשים 2.2 תחושת שייכות

תרשים 2.3 תחושת שייכות (היגדים הפוכים)

תרשים 2.4 שביעות רצון מרמת השירותים בלוד

פעילות קהילתית	מערכת הבריאות (קופות חולים, טיפת חלב וכו')	חינוך לא פורמאלי (חוגים, מתנ"ס, פעילויות נוער)	פעילות תרבות ופנאי	חינוך בביה"ס העל יסודי	פעילויות לצעירים	חינוך בגיל הרך	ביטחון אישי	חינוך בביה"ס יסודי	המרחב הציבורי (טיפוח, נוי, נגישות וכו')	תשתיות פיזיות (ביוב, מדרכות וכו')	ניקיון ותברואה	אחוז Top 2
53%	39%	29%	27%	21%	32%	17%	23%	13%	10%	6%	4%	

3. אתגרים של העיר לוד

במסגרת הסקר והראיונות התייחסו שותפי התכנית, הסטודנטים ומלווי הקהילה למצב בעיר ולאתגרים הניצבים בפני לוד.

להלן התחומים העיקריים שנתפסים כמאתגרים:

טלטלות ושינויים ברמה המוניציפאלית

לוד עברה שינויים וטלטלות מבחינה מוניציפאלית: בשנות ה-90 עזבו תושבים מבוססים את העיר, וההכנסות החלו להעיק על קופת העיריה. המצב החריף עד שמונתה ועדה קרואה שתפקדה כמועצת העירייה. לאחר כהונתן של שלוש ועדות קרואות, החל משנת 2013 מתפקדת עירייה עצמאית בעיר אחרי עשר שנים שבהן לא יצאו תושבי העיר לקלפיות. מאז העיר משתקמת וחוזרת לפעילות עצמאית.

חוסר היציבות לאורך השנים יצרה פערים ברמת השירותים העירוניים ותרבות החיים בעיר, והצורך לטפל בהם באופן יסודי הוא מהותי ומחייב על מנת לייצר בסיס לשיקום העיר וביסוסה מחדש:

"יש נושאים שהם בבסיס של בסיס: ביטחון אישי, משילות, קשור לחוק וסדר, תרבות נהיגה, ניקיון, תפעול של רשות שיודעים שמשקמת את עצמה וחוזרת לפעילות אחרי הרבה שנים שלא הייתה משילות, כל הנושא של ארגון רשות ותפקוד טוב". (נועה שלו, מנהלת מרכז גישור בלוד)

מאז 2013 נעשים מאמצים רבים לעלות בחזרה על המסלול ולהבטיח שלטון מקומי יציב ומסודר:

"לוד עיר מאד מאתגרת. העיר בתהליך דרמטי של בניית תשתיות מערכתיות. עדיין יש הרבה ברדק עירוני. מצד שני יש תהליך של בנייה ושל נהלי עבודה ותוכנית עבודה שעכשיו מקדמים". (איתן, עיר ללא אלימות)

פועל יוצא מהטלטלות המוניציפליות בשנים האחרונות היה שתושבים ילידי לוד לא מצאו לנכון להישאר בלוד ולבנות את חייהם בעיר. אחד האתגרים המרכזיים הוא לשמר בעיר את האוכלוסייה הצעירה ולספק להם, כמו גם לאוכלוסייה הוותיקה, סביבה עירונית המתאימה לצרכיהם.

"האתגר גדול של העיר זה לצעוד למאה ה-21, להיות עיר רגילה, עיר איכותית שנותנת דיור ושירותים לאזרח ונותנת פעילויות" (בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני בעיר)

החיים באוכלוסייה מעורבת

"לודאים התברכו במשהו, באמת חשיפה יומיומית לכל קצוות החברה הישראלית."
(מירי מרציאנו – ראש שבט הצופים בעיר לוד ופעילה חברתית)

אחד האתגרים הגדולים ביותר של העיר הוא האוכלוסייה המעורבת ומרקם החיים המשותף של אוכלוסייה יהודית וערבית, חילונית ודתית

הרכב אוכלוסייה זה יוצר מורכבויות שונות במרקם החיים המשותף:

מתחים על רקע זהות יהודית-ערבית

"היום האוכלוסייה היהודית מאד מיליטנטית כלפי הערבים בגלל פשיעה, בגלל גניבות, בגלל פחד מערבים ובגלל אווירה של בנייה בלתי חוקית. תושב לודאי לא רב עם ערבים, אבל יש הרבה מפגשים לא נעימים ואלימים. בארבע שנים האחרונות השקענו הרבה כסף באוכלוסייה הערבית ובביטחון אישי ועדיין אנחנו לא מרוצים מרמת הביטחון האישי." (יוסי הרוש – מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

ישנן גישות שונות לאופן בו מרקם החיים המשותף צריך להתנהל:

"מנסים למתג את לוד כעיר פלורליסטית של דו קיום, אבל הציבור הישראלי לא רוצה את זה. קורה לי לא מעט, שמזמינים אותי לכל מיני פאנלים, ואני שומע הטפות מוסר מאנשים- מבחינתי הם (הערבים) שווים אך מופרדים. המיתוג מגניב אבל לא רלוונטי. המנדט שלנו הוא לחזק את הזהות היהודית ושירותים עירוניים לכולם בעיר. כל העשייה סביב מפגשים ומשחקי כדורגל זה עולם תוכן שלטעמי לא מוביל לשום דבר. צריך לראות את האחר כנורמאלי. אני טוען שאתה מציג עיר כדו קיום זה מבריא אוכלוסייה חילונית".
(בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני בעיר)

האתגרים הטמונים בבניית מרקם חיים משותף בעיר מעורבת הם רבים ופעמים רבות גורמים חיצוניים לא תופשים את רמת המורכבות בפועל:

"למי שמגיע מבחוץ, האוכלוסייה הערבית יוצרת הלם ראשוני, הם לא יודעים איך לקבל את זה... הרבה מגיעים ואנחנו בגישה של אנשי שלום ודו קיום, ונבוא ללמד מקומיים איך להסתדר יחד, וחוטפים סטירת לחי כי רואים שהמצב יותר מורכב". (מירי מרציאנו – ראש שבט הצופים בעיר לוד ופעילה חברתית)

קיטוב באוכלוסייה אל מול שאיפה להטרוגניות

אחד האתגרים המרכזיים בעיר הינו איך ליצור אוכלוסייה מגוונת בעיר מבחינת סגנון חיים ותפיסת עולם. ובעיר פועל בהצלחה מזה כ-20 שנה גרעין תורני. אחד הנושאים המרכזיים המעסיקים את הרשות המקומית הוא איך להביא משפחות חילוניות לעיר.

"חסר לנו בלוד חילוניים ואנחנו מאד בקצוות- או ערבים או דתיים. החילוניים עזבו בהמוניהם בגלל חוסר תקווה וחשוב להביא אוכלוסייה כזו לעיר. בשביל זה אנחנו משקיעים ב"התאחדות" וב"איילים". העבודה עם הסטודנטים שהם תושבים איכותיים ועם אידיאולוגיה ערכית וחברתית חשובה מאוד". (יוסי הרוש – מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד).

"חשוב שיגיעו גם אוכלוסייה לא דתית. זה בריא שיש בעיר מגוון של אנשים שמייצרים איזון. לאורך החיים במרחב הציבורי הייתי רוצה שילדיי יחשפו לכל האוכלוסיות בעם ישראל, מבחינה דתית ועדתית זה מייצר אווירה יותר אמיתית, יותר נכונה ויותר מאוזנת. גם לחילונים יש עולם תוכן, עם הרבה ערכים שחשוב שיבואו לידי ביטוי בעיר" (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת מתנסים בלוד).

אחוז החילונים בעיר מהווה פעמים רבות אינדיקציה למקום שהוא טוב לגור בו לאוכלוסייה הכללית. חילוניות מביאה לעיר כוח כלכלי, ערכים של דמוקרטיה וצבע אחר ותורמת למרקם החיים בעיר:

"חשוב לי המפגש. הגעתי מיישוב הומוגני דתי ויש משהו בריא ונכון ובגלל שאני בטוחה בזכות שלי, אני לא חוששת מהמפגש הזה. זה מייצר בסיס חזק. זה גם יעלה את לוד מבחינה סוציאקונומית והעיר תוכל לייצר דברים יותר משמעותיים". (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת מתנסים בלוד).

צורך בשיפור פני העיר והתשתיות

בסקר הסטודנטים בלט המרחב הציבורי כאחד הנושאים הדורשים שיפור בעיר: אסתטיקה של העיר: חזית הבתים זנוחה, הרחובות אינם מוצלים במהלך שעות היום ואינם מוארים כהלכה עם רדת החשיכה, החניונים אינם מוסדרים, הניקיון ופינוי האשפה אינו משביע רצון, הביוב טעון שיפור, ועוד.

נושא זה אף איים להפוך לנושא לחיכוך בין הסטודנטים והעירייה אך בסופו של דבר הביא ליעול הטיפול בנושא:

"שני סטודנטים יזמו סרטונים על הלכלוך ברחובות ואנחנו משקיעים בזה הרבה כסף וראש העיר רצה לסגור את המלגות אבל בסוף הבנו שזה לטובתנו. בהתחלה זה צרם לי הביקורת ובטח לפני שידברו אבל זה מאתגר אותנו וזה טוב". (יוסי הרוש, מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

כמו כן עלה הצורך בשיפור איכות הכבישים והתחבורה הציבורית הבין עירונית.

מצוקת דיור ובנייה לצעירים

בשנים האחרונות לא הייתה בלוד בנייה משמעותית של שכונות לצעירים בעיר. אפשרויות הדיור הן מוגבלות ולמשפחות צעירות, כמו אלו המסיימות את התוכנית, אין היצע של דירות לרכישה בעיר.

"בעשר השנים האחרונות לא הייתה בנייה משמעותית לצעירים בעיר. פרט לבנייה פרטית שהגרעין התורני יזם ובנייה ספורדית. השנה התחילו לבנות 380 דירות למחיר למשתכן ועדיין חסר לנו לדעתנו כ-1000 יחידות לבני העיר ולחברה צעירים שהיו רוצים לגור בעיר". (יוסי הרוש)

רמת החינוך בעיר

מסקר הסטודנטים עולה כי שביעות הרצון מרמת החינוך בעיר אינה גבוהה, וגם שותפי התכנית ציינו כי תחום זה דורש שיפור:

"חסר פה, קצת יותר מוסדות חינוך חילוניים טובים. לדתיים יש חינוך נהדר. על כל הרצף הדתי. משפחה חילונית נשברת בגן הילדים". (נועה מרכז גישור)

מחסור בפעילויות תרבות ופנאי

בסקר הסטודנטים בלט הצורך בשיפור היצע פעילויות התרבות והפנאי בעיר. הסטודנטים העידו על מחסור במקומות בילוי, בתי קפה ופאבים, הצגות, שיפור מרכזי קניות בית קולנוע ומסעדות ואף ציינו את המחסור בפעילויות לנוער.

גם שותפי התכנית ציינו כי בהקשר של נוער וצעירים החשיפה לסיכון היא מאד גבוהה היות ואין מספיק מקומות לבילוי בשעות הפנאי שלהם.

"יש המון נוער אתיופי שנמצא בוואקום, ויש גם קהילה חרדית, והכול בעוצמות גבוהות" (נועה שלו – מנהלת מרכז גישור בלוד).

גם בקרב הצעירים הערביים בעיה זו קיימת וטומנת בחובה מורכבויות חברתיות רחבות יותר, כפי שיצוין בהמשך.

מרבית שותפי התכנית ציינו במהלך הראיונות כי בלוד אין סביבת בילויים שמתאימה לאוכלוסייה צעירה בדומה לערים אחרות. דבר זה משפיע על אטרקטיביות העיר בעיני צעירים ומקשה על שימורם כתושבי קבע בעיר.

"הדור הצעיר שאפתן, יש לו דרישות וציפיות גבוהות לגבי איך לגדל ילדים בסביבה נכונה. מה דברים אחרים שיש לעיר להציע. בעיקר זוגות צעירים רוצים לרדת לפינת רחוב עם קפה. אם יזמים לא מצאו פוטנציאל במקום כנראה שאין... זו אולי התשובה להכל..למה יזמים לא רואים במקום אטרקטיבי לבית קפה". (מירי מרציאנו – ראשת שבט הצופים בעיר לוד ופעילה חברתית)

מאפיינים ואתגרים מרכזיים בחברה הערבית בעיר

נכון לסוף שנת 2004, התגוררו בלוד 14,661 תושבים ערבים, כ-22.0% מאוכלוסיית העיר. גידול מסוף שנות ה-80, אז היוו התושבים הערבים 12% בלבד מאוכלוסיית העיר.

• היעדר הכוונה לצעירים

צעירים מהמגזר הערבי בעיר לא מקבלים הכוונה וייעוץ לאחר סיום לימודיהם:

"כל מה שקשור בחברה ערבית נושא של השתלבות בהשכלה גבוהה ותעסוקה לצעירים זה אתגר כי אין מסגרות שמכוונות או מסגרות משלימות אחרי י"ב". (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

בעוד שצעירים יהודים מקבלים הכוונה חברתית ומוסדית עם סיום לימודיהם, בקרב הצעירים הערביים בעיר הנושא לוקה בחסר:

"באוכלוסייה הערבית אין מענה, אין הכוון. נער יהודי יודע את המסלול שלו. לנער ערבי אין מסגרת שתדע לכוון". (פאתן, מנהלת מתנ"ס שיקגו ותחום חברה ערבית)

חשוב לבני הדור הצעיר שחיים במרחב שיהיו להם דמויות משמעותיות בנורמה החברתית של הקהילה הערבית.

• פער השכלתי בין גברים ונשים

בחברה הערבית בעיר אחוז הנשים האקדמאיות גבוה מזה של הגברים:

"יש בנים שמעדיפים לעבוד. הרבה בנים יוצאים ללמוד בחו"ל בירדן, או בפלסטין. לבנים יש יותר אפשרויות. לבנות זה משאב כלכלי ועדיף מאשר לצאת לעבוד, להורים גם קל להסכים". (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

הדבר יוצר פערים חברתיים בין גברים לנשים ואף מגביר את המורכבות ביחסים החברתיים:

"צריך להגדיל את מספר הסטודנטים הגברים - יש פער והעצמת יתר של בנות. הן מתפתחות, אבל אין להן עם מי להתחתן. אצל גברים אין מודעות ללימודים לפחות שני שליש מעדיפים להביא פרנסה". (שירין, מנהלת ביה"ס תיכון ערבי בלוד)

• **אפשרויות תעסוקה ודיור מוגבלות עבור צעירים.**

"צעיר ערבי קשה לו לראות אופק כלשהוא מרגיש היום שאין לו מקום להתפתח לא חברתית, אישית ומקצועית. רוצה להתחתן אבל לא יכול לקנות בית. אין שכונות לזוגות צעירים. גם האופק התעסוקתי מוגבל." (שירין, מנהלת ביה"ס תיכון ערבי בלוד)

"הבוגרים נשאבים למסלולים לא נכונים עבורם. אין הזדמנויות - האקדמאים שלנו לא מצליחים להגיע. יש חסמים תרבותיים, ושפתיים של המעסיק, וחסם אישי של מסוגלות". (אמין אלג'מל, מנהל ביה"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

• **מתיחות בין קבוצות שונות בחברה הערבית בעיר**

את האוכלוסייה הערבית ניתן לחלק לארבע קבוצות עיקריות:

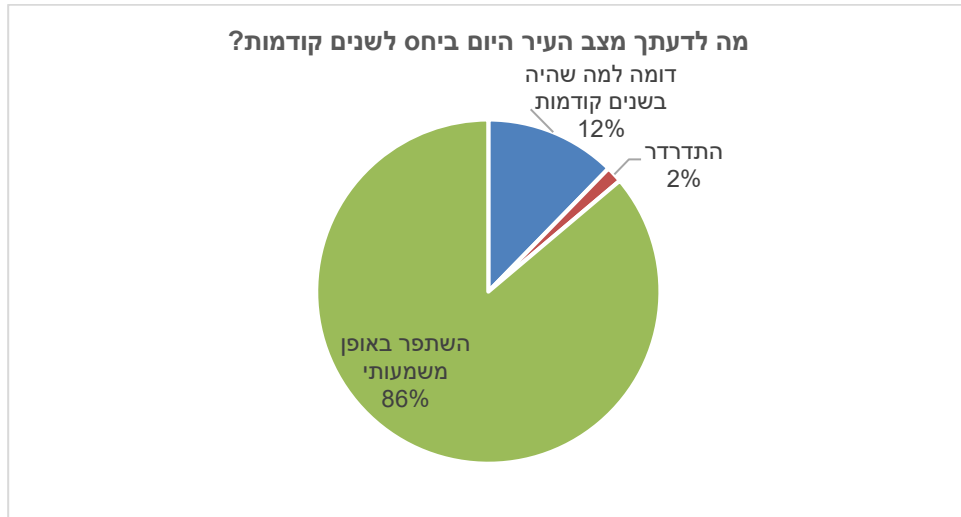
- א. ערביי לוד הוותיקים הנוצריים (כ-1000 איש).
  - ב. ערביי לוד הוותיקים המוסלמים (כ-6,000 איש).
שתי הקבוצות הללו, המהוות מיעוט בקרב האוכלוסייה הערבית בעיר, נמצאות במעמד סוציאקונומי גבוה יחסית לשאר האוכלוסייה הערבית.
  - ג. האוכלוסייה הבדואית בעיר, שהחלה להגיע מסוף שנות השבעים, בעקבות הסכמי קמפ דייוויד.
  - ד. אוכלוסיית המשת"פים שהגיעה לעיר החל מתחילת שנות התשעים.
- "רוב האוכלוסייה של לוד, כ-70% בדואית. הם הגיעו מסוף שנות 70', כי לוד נתפסה כעיר מקלט, שכולם יכולים לגור בה, לא כמו כפר. הגיעה גם אוכלוסייה מהשטחים ועזה". (שירין, מנהלת ביה"ס תיכון ערבי בלוד)

בין קבוצות שונות אלו שוררת מתיחות המקשה על החיים המשותפים בעיר.

כל הגורמים שצוינו לעיל, כמו היעדר אופק השכלתי ותעסוקתי, היעדר פעילות איכותית לשעות הפנאי ומתיחות בין קבוצות חברתיות בעיר, מובילים בתורם לבעיות ברמת הביטחון האישי בעיר.

יש לציין כי 86% מהסטודנטים שהשיבו על הסקר ענו כי מצב העיר כיום בהשוואה לשנים קודמות השתפר באופן משמעותי, 12% טענו כי המצב נשאר כשהיה בשנים קודמות ורק משיב אחד טען כי המצב התדרדר.

תרשים 3.1 תחושת שיפור בעיר

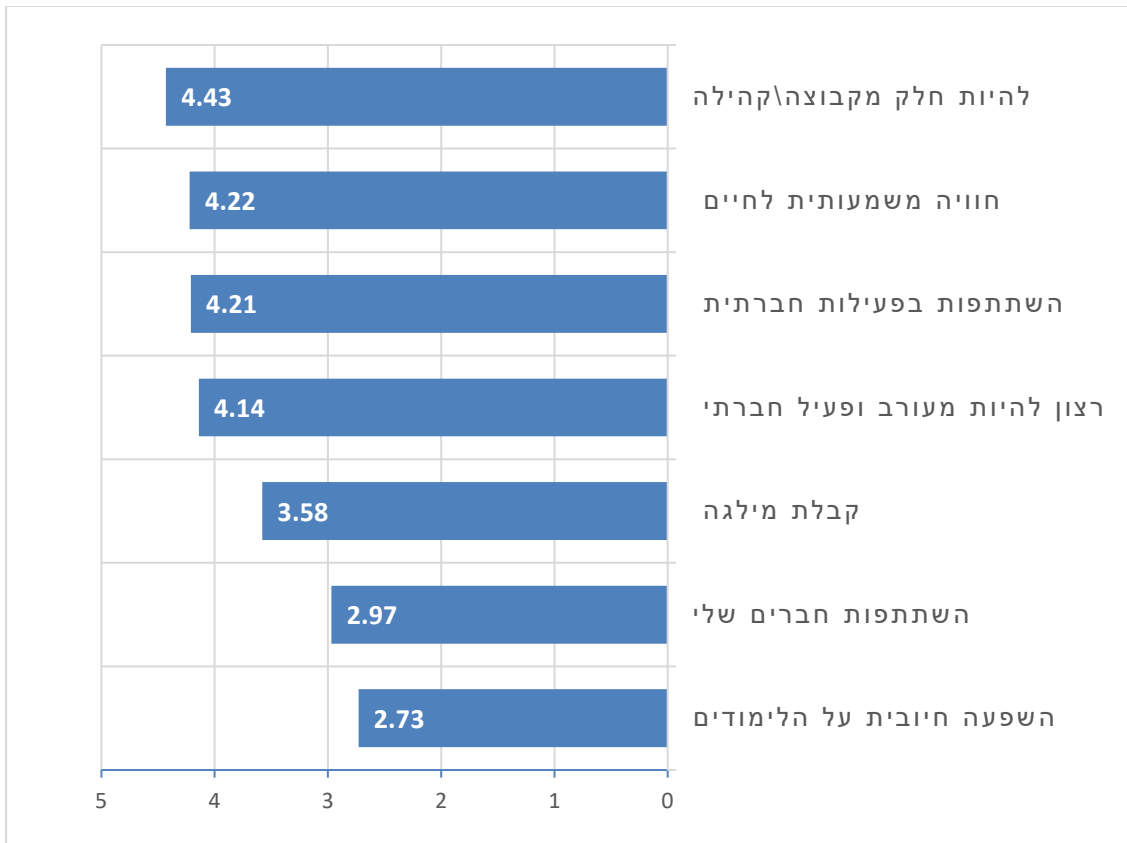
2. ההצטרפות לתכנית:

תרשים 4.1 מציג באופן כמותי את הסיבות להצטרפות לקהילה. ממצאי הסקר עולה כי הצטרפות לתכנית נעשתה משיקולים מגוונים, כאשר הסיבות העיקריות להצטרפות הן ערכיות וחברתיות. כך, ההיגדים הנוגעים להשתייכות לקהילה, לקיחת חלק בחוויה משמעותית, השתתפות בפעילות חברתית ורצון למעורבות ופעילות חברתית דורגו במוצעים גבוהים.

נראה כי הרצון להיות מחלק מקבוצה/קהילה וחוויה משמעותית לחיים הם גורמי ההצטרפות המשפיעים ביותר: 81% מהמשיבים דירגו גורמים אלו ברמת חשיבות גבוהה-גבוהה מאוד (ראה טבלה 4.1).

השיקול הכלכלי של קבלת המלגה דורג במוצע ברמת חשיבות בינונית-גבוהה בלבד, כאשר רק כמחצית מהמשיבים (55%) דירגו אותו ברמת חשיבות גבוהה-גבוהה מאוד.

תרשים 4.1. גורמים להצטרפות לתכנית

טבלה 4.1. אחוז דירוג ה-Top 2 בגורמים להצטרפות לתכנית

להיות חלק מקבוצה/קהילה	חווייה משמעותית לחיים	השתתפות בפעילות חברתית	רצון להיות מעורב ופעיל חברתי	קבלת מילגה	השתתפות חברים שלי	השפעה חיובית על הלימודים	אחוז Top 2
81%	81%	77%	75%	55%	40%	27%	

בתכנית קהילות הסטודנטים בלוד מתקיימות קהילות נפרדות בחברה היהודית ובחברה הערבית. בראשית דרכה של התכנית היה ניסיון לייצר קהילה משותפת של ערבי ויהודים, אך הניסיון לבנות קהילה מאוזנת לא צלח, שכן הצטרפו 3 סטודנטים ערבים תושבי העיר ו-20 סטודנטים יהודים שהגיעו מחוץ לעיר ומבנה זה לא אפשר קיום של קהילה שוויונית.

בנוסף, מלווי הקהילה ציינו כי לצעירים היהודים מוטיבציה שונה מזו של הצעירים הערבים, וישנם הבדלים רבים מידי המקשים על קיומה של קהילה משותפת. נעמוד, אם כך על ההבדלים בין הקהילות:

מאפייני קהילות הסטודנטים בחברה היהודית

בקהילת הסטודנטים בחברה היהודית, רוב הסטודנטים אינם תושבי לוד במקור והם מגיעים מקשת רחבה של מקצועות לימוד (מחשבים, הנדסה, מדעי החברה, חינוך) והם מחפשים קהילתיות ולקחת חלק בקבוצה חברתית. לדברי מלוות הקהילה של התכנית, הסטודנטים היהודים מצטרפים בצפייה לתת משמעות נוספת לתקופה הסטודנטאילית בחייהם, מעבר ללימודים, ליצור מעגל חברתי משמעותי ולהיות שייכים לעיר בתקופת הלימודים.

"סטודנטים זה השלב שבו הכי קל להזיז אנשים מאזור הנוחות. יש בשלב הזה משהו יותר פלואידי - הם יותר פנויים לתנועה." (חוזה, מלוות קהילה בקהילת הסטודנטים היהודית)

עם זאת, מלוות הקהילה היהודית מציינת כי הזרז הראשוני להצטרפות של מרבית הסטודנטים הוא אכן המלגה, ורק מיעוטם רואים בהצטרפות לקהילה הגשמה של חזון מהפכני חברתי. , אם כך, ייתכן כי המשתתפים הפחיתו מחשיבותה של המלגה בהשיבם על הסקר כחלק מהטיה הנובעת מרצון טבעי להצטייר כאנשים ערכיים ולא כמונעים ע"י כסף. עם זאת, ייתכן גם והדבר מעיד על הפנמה מסוימת של מסרי התכנית ושיקוף שלהם. אם כך, על אף שתוצאה זו לא מהווה שיקוף מדויק של הגורמים האובייקטיביים להצטרפות לתכנית, שינוי העמדות כתוצאה מהפנמת מסרי התכנית מהווה לדעתנו תוצאה רצויה וחיובית.

יש לציין כי באחת משלוש קבוצות הסטודנטים היהודים בולטת השתתפותם של אנשי חינוך (כמחציתם מורים) וייתכן כי הרצון לעסוק ולהשפיע דרך חינוך הוא גורם הנמצא בקורלציה גבוהה עם הרצון לעשייה והשפעה חברתית וקהילתית. בנוסף לכך, בקרב קהילת הסטודנטים היהודים יש רוב של סטודנטים דתיים על פני סטודנטים חילוניים, דבר שתואם גם הוא תופעה בחברה הרחבה, לפיה רמת הקהילתיות גבוהה יותר בקרב האוכלוסייה הדתית לעומת החילונית.

מאפייני קהילות הסטודנטים בחברה הערבית

בקהילות הסטודנטים בחברה הערבית, לעומת זאת, כל הסטודנטים הם תושבי לוד במקור, ולא סטודנטים שהגיעו לעיר בעקבות התכנית. רובם ככולם אנשים צעירים שסיימו תיכון ללא ניסיון חיים רב. למעשה, מרבית הסטודנטים המשתתפים בתכנית הקהילות הן נשים.

על פי מלוות הקהילה של התכנית, הסטודנטים הערבים מצטרפים לתכנית בעקבות המלגה. לדבריהם, אין הרבה מודעות לפעילות חברתית בחברה הערבית. עם זאת, מלווי הקהילה של קהילות הסטודנטים הערביות מתארים כי המודעות החברתית מתפתחת במהלך ההשתתפות בתכנית. התחושה אצל רובם היא שהם פועלים למען הבית.

על פי מלווי הקהילה הערבית, בקהילות הסטודנטים היהודיות החיים הקהילתיים מושמים במרכז הקהילה יותר מהעשייה החברתית, ואילו בקרב קהילת הסטודנטים בחברה הערבית, הדגש מושם על כלים למנהיגות חברתית. הזיקה לקבוצה בקרב הערבים היא העשייה החברתית, ולא דרך הרצון להיות קהילה. ייתכן והשוני נובע מכך שבחברה הערבית השיוך הקהילתי מתקיים במסגרות המשפחתיות, והיות והסטודנטים המשתתפים בתכנית הקהילות בחברה הערבית הם כולם בני העיר, שמשפחתם וקהילת המקור שלהם קרובה וזמינה להם, אין להם צורך בתחושת הקהילה במסגרת הסטודנטיאלית.

"לא יודע עד כמה החשיבה שצריך לבנות קהילה כקהילה רלוונטית עבור החברה ערבית" (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

אחד הצרכים והאתגרים בקהילות אלו הוא איך לחזק את רוח ההתנדבות בקרב האוכלוסייה הערבית. הסטודנטים הערבים צעירים מבחינת ניסיון קהילתי, מה שמהווה חיסרון יחסי. עם זאת, רובם ככולם תושבי העיר ולכן ההסתכלות שלהם על העיר ומקורות ההנעה שלהם לפעולה הם בעלי פוטנציאל להיות ארוכי טווח ובעלי יכולת העמקה.. האתגר הוא איך לחבר אותם לעיר מעבר למלגה, לתת מענה עירוני לצרכים של שכבת הגיל הסטודנטיאלית ולשמר את העשייה החברתית שלהם כתושבי העיר לאורך זמן.

"יש היום יותר סטודנטים ערבים משהיה אי פעם, יש רוח התנדבות שלא הייתה אף פעם. יש שת"פ, יש סטודנטים שעושים עבודה התנדבותית- העצמה אישית ומעורבות חברתית ומיזמים לימודיים.. יש חיבור חזק." (שירין אל חאפי, מנהלת ביה"ס תיכון ערבי בלוד)

מסגרת התכנית ופעילותה

קהילת הסטודנטים בלוד מונה למעלה מ-300 סטודנטים ובוגרים שחיים, פועלים ויוצרים בעיר. כחלק מהתכנית, משתתפים הסטודנטים בפעילויות לצמיחה אישית והעצמת קהילת המתנדבים, ומתנדבים במסגרת של משימות ומיזמים בקהילה העירונית הרחבה. כפי שצוין, התכנית בלוד מפעילה קהילות נפרדות בחברה הערבית ובחברה היהודית.

5. פעילות קהילת הסטודנטים בלוד בחברה הערבית

כחלק מן התכנית מעורבים הסטודנטים (ברובן סטודנטיות) במגוון פעילויות התנדבות למען החברה הערבית בלוד. להלן העיקריות שבהן:

פעילויות המיועדות לילדים ולנוער

- **תהיי את-** משימה העוסקת בבניית קבוצת נערות מהחברה הערבית ומהווה קבוצת העצמה בנושאים נשיים ולימודיים, העצמה כללית וכל מה שקשור לגיל ההתבגרות. הפעילות מתקיימת אחת לשבוע למשך שעה וחצי. וכוללת שתי קבוצות פעילות שלכל אחת מהן מגיעות בין 17-22 נערות
- **זירת על"ם לנערות ערביות-** הפעילות מתקיימת ברמת אשכול וכוללת כ-30 נערות שמגיעות בתדירות גבוהה ו-30 נערות נוספות המגיעות בצורה לא עקבית.
- **א'מל (תקווה בערבית)-** פעילות להעצמה אישית ולימוד עברית לתלמידים ערבים. שיעורים בקבוצות קטנות בתוך התיכונים בעיר בבתי הספר אורט ועתיד וסיוע לתלמידים לפני נשירה בבית ספר שהוא ההזדמנות האחרונה. ההשתתפות בפעילות מעלה את הסיכויים שלהם להצליח בבגרות ולהשתלב כראוי בחברה הישראלית. בפעילות לוקחים חלק כ-30-35 נערים ונערות, המקבלים הדרכה מסטודנטים יהודים וערבים (בכל בית ספר מדריכים שני סטודנטים יהודים ושני סטודנטים ערביים (ג'וזר).
- **משימת "יאללה אג'א"-** פרויקט קואצינג והכוון אקדמי לתלמידים בי"ב. מפגשים תהליכים לאורך השנה עם בני הנוער המאפשרים להם לגלות על עצמם ולהתוות לעצמם דרך עתידית.
- **מרחב הילד-** מרחב לימודי חברתי המתקיים בבית הספר היסודי אלזהראא אחרי שעות בית הספר. המרחב פתוח לילדי השכונה ומאפשר להם להגיע ולהכין שיעורי בית לצד פעילות של העשרה לימודית. כ-40 ילדים מגיעים למרחב ולוקחים בו חלק ומלוות הקהילה ציינה כי מדובר ביוזמה שמאוד מצליחה.
- **שת"פ עם עמותת חינוך לפסגות -** במרכזי 'חינוך לפסגות' בלוד לומדים חניכים בכיתות ג'-י"ב. כ-35 ילדים לוקחים חלק בפעילות זו בחברה הערבית.
- **שת"פ עם ביה"ס התיכון -** הרבה מיזמים לימודיים משותפים.

פעילויות המתמקדות בהעצמה אזרחית ובניית קהילה שכונתית

- **אירועי תרבות שכונה -** הפקת אירועי תרבות שכונתיים. האירועים נעים על המנעד שבין אירועים שמטרתם לייצר הנאה וחוויה(אירועי חגים, הפנינג לילדים לאימהות, הקרנת סרט) לבין אירועים שמטרתם לייצר מודעות ושיח קהילתי על המתרחש בחברה הערבית בלוד (בעקבות שני מקרי רצח של נשים בשכונה התקיימו סדנאות חד פעמיות להעלאת המודעות בנושא לנוער).

"כשהיה יום האם הזמנו כל ילד עם אימא שלו לבוא עשינו משחקים לילדים עם הורים, וילדים הכינו מתנה לאימא...היה אירוע לסליחות ואחוה, שם היה אירוע של לצייר

דברים מחולק לשלושה. סרטון שרואים אך חבר מרביץ לשני, דנו מה היה ומה הייתם עושים וכול, מה עושים כשמישהו מרביץ או מקלל אותנו היו תרגילים הבאנו כדורים מחזיק וסופר עד עשר. לרוץ.... אם שומעים שהיה אירוע חריג של אלימות בעיר מתרכזים. דינמי תלוי בתקופה." (רחמה, מלוות קהילה בחברה הערבית)

- בניית ועד שכונה בנווה ירק - משימה חדשה שמתחילה השנה,
- מיני אקטיב – איתור מפגעים בשכונה ופנייה לעירייה.
- העלאת מודעות שמגיעות לתושבים בתוך העיר, איך פונים לעירייה, חלוקה של פליירים בשכונה .
- מיזם משותף ל"אזרחים בונים קהילה" של חלוקת מזון ברמאדאן למשפחות נזקקות.
- היה ניסיון שלא צלח ליצור גינה קהילתית.

פעילויות המיועדות לבוגרים

- אירועי תרבות צעירים בחברה הערבית – נערך אירוע פעם בחודש אליו מגיעים כ-30-40 צעירים.
- חנות זכויות בה לוקחות חלק 25-30 נשים
- המאהל-אלח'ימה - משימה למפגש בין תרבותי - מוטבים פוטנציאלים 15-20.
- הכוון אקדמי לסטודנטים.
- קבוצה אחת יזמה הכנסה של ספרים בערבית לספרייה ובזכות יוזמה זו הגיעו הספרים.

הצלחות פעילויות הקהילה בחברה הערבית:

מהראיונות עולה שככל שעובר הזמן התכנית מוכרת בעיר בשכונות בהן היא פעילה. הקהילה מבססת את מקומה בעיר, ומוכרת ע"י התושבים.

"אחת הנשים אמרו באירוע שעשו בחג בשכונה שמרגישים את הקהילות בשכונה ועושים שינו שורשי בשכונה." (אסמא, מלוות קהילה בחברה הערבית)

הצלחת הפעילויות בולטת בעיקר בתחום הילדים והנוער. בתחום האירועים ברמה העירונית נראה כי הפעילות בחברה הערבית פחות מוצלחת ושיתוף הפעולה פחות קיים.

עוד עולה כי הפרויקטים המוצלחים יותר הם אלו שפעלו על פי תכנית סדורה ופורמאלית שהתוותה באופן ברור מהי תכנית העבודה לאורך השנה.

"בשנה הראשונה חצי ממה שהיה בפועל לא תאם את ציפיות והעשייה במשימות התנדבות לא ממש עבדה , החזון לא היה ברור" (הייא)

התכנית אפשרה למשתתפיה להרחיב את ההיכרות עם סטודנטים אחרים בעיר ולייצר להם תחושת שייכות לקבוצת עמיתים בעיר. אחת ההצלחות של התכנית היא העובדה שהסטודנטים עצמם מפתחים רצון ומודעות לפעילות חברתית, דבר שלא אפיין את הסטודנטים בחברה הערבית לפני הצטרפותם לתכנית.

"זה לא מובן מאליו שהסטודנטים משתפים פעולה ופועלים יחד" (מלוות קהילה בחברה הערבית)

"יש היום יותר סטודנטים ערבים משהיה אי פעם, יש רוח התנדבות שלא הייתה אף פעם. יש שת"פ, יש סטודנטים שעושים עבודה התנדבותית- העצמה אישית ומעורבות חברתית ומיזמים לימודיים. ביה"ס משמש בית להרבה פעילות ויש חיבור חזק". (שירין אל חאפי, מנהלת ביה"ס תיכון ערבי בלוד)

הסטודנטים מהווים מודל לחיקוי חיובי עבור נוער וילדים, לצעירים שלומדים ומצליחים ובכך נותנים מענה לצורך המשמעותי של בני הדור הצעיר שחיים במרחב העירוני שיהיו להם דמויות משמעותיות בנורמה החברתית של הקהילה הערבית.

מעבר לכך, עולה כי הסטודנטים מייצרים השפעה חיובית גם דרך ההשפעה על ההורים להיות מעורבים יותר בחיי הילדים.

"כשהיו אירועים היו עוברים אנשים והורים אפילו הורים לבנות שהיו בתכנית התקשר לסטודנטית אמר שמוסרת לכן תודה על המקום שנתתן לבת שלי - מקום בטוח ואני לא מפחדת שתלך לשם. יש אימא שדיברה איתי לפני שאתם באתם ופעלתם לא היו לנו אירועים קרובים היינו צריכים ללכת לעיר. שומעים תגובות מחמם לב ונותן חוש שיש צורך שעונים עליו". (רחמה, מלוות קהילה בחברה הערבית)

6. פעילות קהילת הסטודנטים בלוד בחברה היהודית

פעילויות המתמקדות בילדים ונוער

- **חוגים במתנ"ס ציפורי**- הקמת מערך חוגים לילדי השכונה תוך חיבור בלתי אמצעי לתושבים.
- **מועדונית מתנ"ס ציפורי**- מענה לצורך קיים בשכונה, עזרה לתלמידים בשיעורי בית וחזוקים. משימה חדשה, שבתחילתה למידה על הנושא והחלטה ביחד על אופי המועדונית.
- ליווי תלמידים במחויבות אישית בכלבייה.
- משימת "עלם" – ניידות רחוב.

פעילויות המתמקדות באוכלוסיות הגיל השלישי

- **"דור לדור", דיור מוגן של קשישים** - סיוע לקשישים בדיור מוגן תוך קירוב לבבות בין צעירים וקשישים הפעלת מועדון חברתי לזקנים דרי ההוסטל גבעת הזיתים, יצירת קשר אישי וחברתי והפגת שגרה.
- **דור לדור - צוות סיפורי שכונה** - מפגש שבועי עם קשישים בשכונת שרת שמטרתו ליווי חברתי ותיעוד סיפור חייו (כתיבה, יצירה ועוד..) בניית מפגש שבועי חברתי אחת לחודש בהנהגת צוות הסטודנטים וחמשת הקשישים שמטרתו בניית קהילה זקנים בשכונה שתמשיך לפעול גם בעתיד ללא סיוע הסטודנטים, יצירת קשרים חברתיים בין הקשישים בשכונה והצגת תהליך תיעוד סיפור החיים.
לדברי מלוות קהילה, פעילויות דור לדור נחלו הצלחה מרובה:

"שנה שעברה היינו בדיור מוגן עם קשישים שהמטרה הייתה לא סקסית ולא גבוהה, פשוט לייצר מקום למפגש חברתי ביניהם. הם גרים באותו בניין ואין להם קשר אחד עם השני. מה שאנחנו עשינו בהתחלה זה להביא פעילות - שמנו שלט ואמרנו מי שיבוא יבוא. בהמשך כשהם לא באו נכנסנו דירה - דירה ורצינו לבדוק מה הם צריכים ומתוך זה בנינו תכנית ששמה דגש שגם הם מעבירים תכנים ונוצר מנגנון שעבד ויצר פעילות"
(חוה, מלוות קהילה בחברה היהודית)

"בדור לדור הייתה פעילות קבועה ויצרו שם עוגן שבועי שבמהלכו הדיירים כמעט לא ירדו לפעילות ואתם הם הגיעו בשמחה ועשו הרבה דברים ויצרו קשרים אישיים" (סמדר, מלוות קהילה בחברה היהודית)

פעילויות המתמקדות בהפקת אירועי תרבות וקהילה

- **אירועים במדרחוב גרטבול** - הכנסת אירועים ותרבות למדרחוב ולמרכז העיר ע"י אירועים שונים ומגוונים.
- **אירועים במתנ"ס ציפורי** - הפקת אירועים דו-שבועיים במתנ"ס כאשר קהל היעד הוא מגוון ולכן האירועים מגוונים ושונים. בניית התוכנית השנתית נעשית בשיתוף עם התושבים. לדברי מלוות קהילה, הפתיחה המחודשת של מתנ"ס ציפורי בזכות הסטודנטים סייעה לשכונה.

פעילויות המתמקדות בהעצמה אזרחית ובניית קהילה שכונתית ועסקית

- **פיתוח מתחם מדרחוב גרטבול** - קידום ופיתוח מתחם המדרחוב גרטבול שנמצא במרכז העיר והפיכתו למתחם בילוי ופנאי שייתן מענה לצעירי העיר ושיכניס אנרגיות במרכז לוד!

- מסייעים לעסקים חיוביים להתפתח ולהצליח ובמקביל פועלים להבאת עסקי פנאי מוצלחים שיבססו את המדרחוב. פועלים לקידום כלל המתחם בשיתוך העירייה והחברה הכלכלית.
- הסטודנטים מצטרפים ולוקחים חלק באירועים ותוכניות עירוניות קיימות כמו מרוץ לוד, ביום המעשים הטובים מצטרפים לפרויקטים בעיר, לוקחים חלק בפרויקט העירוני "מוטב יחדיו" ועוד.
- בניית הסכמות-** במשימה זו, קבוצת סטודנטים עובדת יחד עם דיירי בניין בליווי מקצועי של מרכז הגישור העירוני ופועלת יחד עם התושבים לקידום התקשורת בין הדיירים ושיפור איכות החיים בבניין. סיוע לתושבים בהקמת וועד בית, ישיבות דיירים, עבודה משותפת עם הדיירים, ימי שיא בבניין, ועוד. הפעילות נערכת במרכז הגישור ומונה שני צוותים הפועלים בשלושה בניינים חושב לפי הנתון של 4-6 בכל צוות. (סה"כ 8-12 סטודנטים).

"הסטודנטים פועלים בשכונה גרים ובה ולכן המחויבות והקשר חזקים. הם עוזרים לשכנים שלהם להתאגד. יש יתרון למי שגר במקום" (איתן לוי, מנהל עיר ללא אלימות בעיר)

פעילויות המתמקדות בצרכי הסטודנטים

- תרבות ופאב-** הפקת ערבי תרבות מגוונים, פנאי, סדנאות ומסיבות לסטודנטים בעיר. הגשמת חלום הפאב והובלתו.
- לוד לימוד-** מיזם משותף עם עמותת איילים שמטרתו להביא עולם תוכן שונה ועשיר לקהל הסטודנטים וצעירי העיר לוד. הקמת בית מדרש חברתי – "לוד לימוד". מרצים וטקסטים מהמקורות ולא מהמקורות, הרצאות מעניינות ומגוונות, שיחות וכל תוכן מעניין אחר. כיום פועל בשיתוף מרכז צעירים .
- הפקת אירועי שיא עירוניים בשיתוף אגף התרבות בעיר. (חנוכה, עדלאידע, שוק איכרים ועוד)

פעילויות חברתיות משותפות לקהילת הסטודנטים בחברה הערבית והיהודית

- המאהל-** להיות חלק מפורום חשיבה על הנושאים הבערים עבור הצעירים החיים בעיר. הוצאה לפועל של מפגשים, שיחות ודיונים. כמות סטודנטים- 2 ג'וזר, 2 יהודים, 2 איילים.
- שיווק התכנית-** שיווק תוצרת הארץ, המשימות והאירועים בה כולל אירועים של משימות *צילום תמונות, פייסבוק, גיוסים בקמפוסים השונים, הכנת פלאיירים, עיצובים וכו... בפעילות זו לוקחים יחד חלק סטודנטים ערבים ויהודים.

הצלחות פעילויות הקהילה בחברה היהודית:

יש הכרה בכך שהסטודנטים הם תושבים פעילים ומעורבים, יש תחושה של השפעה אבל עדיין לא מספיק חזקה. לתושבים שהיו איתם במגע יש תחושה גדלה והולכת של אמונה בהם ובעשייה. יש עשייה עשירה, אך יש קושי לבדל מסוים את פעילות תכנית הקהילות שכן אצל רבים מהתושבים יש בלבול עם הפעילות של הסטודנטים מתכנית איילים.

לדברי מלוות הקהילה, הסטודנטים מחיים את העיר. הסטודנטים מייצרים פלטפורמות לעשייה חברתית וקהילתית. הימצאות הסטודנטים נותנת אנרגיה חדשה לעיר, ופותחים לשכונה עוד הזדמנויות. הסטודנטים הכניסו כוחות יזמיים לעיר והעלו את האמונה שאפשר וצריך לפעול לשינוי לטובה.

הצלחה נוספת שצינו מלוות הקהילה היא שהסטודנטים מייצרים מענה לא רק לצרכים של תושבי העיר אלא גם לצרכים של עצמם – מבחינת חיי חברה, אירועים ומסיבות. מעבר לצרכים שלהם בפעילויות פנאי ובילויים הם דאגו למענה גם לצרכים אחרים כמו יוזמה להחתמת עצומות כדי לארגן קו אוטובוס לירושלים.

בקרב העירייה והשותפים האחרים בעיר פעילות הסטודנטים מוכרת ומוערכת מאוד. שותפי התכנית ציינו כי שלושת המעגלים הבולטים של העשייה מתבטאים בתחום החינוך הא-פורמלי, אירועים עירוניים ופרויקט ועדי הבתים שמהווה מבחינת השותפים בעירייה את פרויקט הדגל:

"הם פועלים בעיקר בשלושה מעגלים מרכזיים – וועדי בתים, חינוך לא פורמאלי, אירועים עירוניים – שוק איכרים מרוץ וכדומה. וועדי בתים מאד חשוב לנו. הם מקימים ועדי בתים בשכונות חדשות ומלווים אותם שנה שנתיים. באחד מהמקומות אנחנו כעירייה סידרנו את המדרכות, שיפצנו והדיירים פתאום משלמים וועד בית". (יוסי הרוש, מחזיק תיק החינוך וסגן רה"ע לוד)

"הם כוח שמניע את התושבים לעבוד בחכמה מול העירייה". (אהרון אטיאס, מנכ"ל העירייה)

5 עבודה עם שותפי התכנית

מהראיונות עם שותפי התכנית ומלווי הקהילה ניכר כי שיתוף הפעולה עם שותפי התכנית עובד טוב במרבית המקרים

5.1 עבודה עם עיריית לוד

יש יחסי עבודה מאוד טובים בין לשכת ראש העיר ותוצרת הארץ. צוות התכנית ציין כי הגורמים בעירייה, ובראשה ראש העיר ומנכ"ל העירייה, מחויבים מאוד לתכנית. ניכר כי בעירייה קיימת הבנה של צרכי הסטודנטים ורצון להשאיר אותם בעיר ולחזק את העיר.

"אני מאד מחובר איתם, פגישות עבודה אירועים עירוניים. אני רואה את הפעילות שלהם במרכזי הנוער. מתקצבים אותם בפעילות פנימית של הדרכה וגיבוש ובסוף אתה משאיר אותם בעיר". (יוסי הרוש, מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

העירייה פועלת לשימור ולשיתוף הסטודנטים בכמה מעגלים:

א. ליווי וסיוע אישי-כלכלי לסטודנטים המשתתפים בתכנית: עזרה במלגות מול מפעל הפיס, בתחום הדיור מנסים לסייע להם בהיצע של דירות עמיגור וכד.

ב. תמיכה וסיוע אדמיניסטרטיבי ומקצועי- עזרה טכנית אדמיניסטרטיבית, מתן משרדים וסיוע במיקוד התכניות שלהם.

"בראש ובראשונה אני נותן תקציב, וגיבוי במסגרות שהם פועלים, באירועים ציבוריים. יש קישור גם לרשות וגם לתושבים. השיתוף עם החבר'ה הם מאד טובים. פתחנו גן טבע והעירייה משקיעה הרבה כסף בגן וזה גם נותן להם תחושה שלעירייה חשוב שהם יהיו כאן". (יוסי הרוש, מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

ג. שיתוף הסטודנטים בכתיבת תכניות עירוניות כמו מעגל תרבות – יצירת מעורבות ותחושת שייכות באמצעות הפיכתם לחלק מהחשיבה ומהעשייה.

"הקמנו ועדת תרבות עירונית שבנויה מהסטודנטים וגורמים עירוניים ואנחנו יושבים יחד ועשינו מיפוי. יחד אנחנו מגדירים את הצרכים של כולם ואת כל המענים. וכך אתה רואה את הצרכים של כולם. ועכשיו אנחנו מקימים פאב לסטודנטים משהו שפעם היינו נגד. פתאום היום יש סטודנטים ויש להם צרכים משלהם ואנחנו מגיבים לזה." (יוסי הרוש, מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

בעירייה מבינים שההגעה לעיר במסגרת קהילתית מגדילה משמעותית את הסיכוי שהצעירים יישארו בעיר.

"לקהילתיות ולזה שמגיעים ביחד מגדיל את הסיכוי להישאר בגלל הקהילתיות שנוצרת." (יוסי הרוש, מחזיק תיק חינוך וסגן רה"ע לוד)

5.2 שיתופי פעולה נוכחיים עם גורמים בעיר

השותפים העיקריים בלוד הם בתי הספר, רשת המתנסים, תכנית עיר ללא אלימות, מרכז הצעירים העירוני ומרכז הגישור העירוני. קיימים ממשקים משותפים גם עם הגרעין התורני הפועל בעיר.

מרבית הממשקים ושיתופי הפעולה עובדים בצורה טובה. בחלק מהם צפו אתגרים שיש לתת עליהם את הדעת:

- **בתי הספר** - ניכר כי שיתוף הפעולה עם בתי הספר עובד בצורה מוצלחת ומנהלי בתי הספר שרואיינו מדווחים על שיפור בעמדות הסטודנטים ובתוצאות בשטח:

"חושבת שהם לומדים לקחת אחריות, לומדים להיות פרו אקטיביים, חושבת שתוך כמה שנים יהיו חלק ממנהיגות מקומית חולמים אחרת". (שירין אל חאפי, מנהלת בי"ס תיכון ערבי בלוד)

"הם עוברים שינוי הופכים להיות יותר אכפתיים יותר רגישים לצרכי חברה יותר מעורבים, יותר יוזמים. אני רואה כתוצאה מהשנתיים כל קהילה יצאה עם יוזמה שרצו להרחיב להיות יותר מעורבים ללא קשר למלגה, יש כאלה שפחות ויותר." (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

- **רשת המתנ"סים** (הכוללת את היכל התרבות, מתנ"ס ציפורי, מתנ"ס שיקגו, ספיר) – העבודה עם רשת המתנסים היא משמעותית ומצליחה לייצר הדים בעיר. עם זאת, קיים קושי בבניית רצף של הפעילות. הסטודנטים לקחו על עצמם את הפעלת מתנ"ס ציפורי שהיה לא פעיל והפעלתו תרמה רבות לשכונה. יחד עם זאת, בתקופות מסוימות (חופשות סמסטר וכו'..) המתנ"ס לא תפקד, ומבחינת התהליך הקהילתי נוצר הפסד משמעותי:

"אלה חברה שמגיעים לתקופת לימודים וברמת המשימות זה מורכב. יש מתח כי אתה רוצה שייקחו משימות ושהאחריות תהיה שלהם והם מובילים, ומצד שני כשהם לוקחים אחריות וזה משהו בלעדי נוצר וואקום" (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת המתנסים בלוד)

- **תכנית עיר ללא אלימות** - תכנית עיר ללא אלימות פועלת בשת"פ פעולה עם סטודנטים מתכנית הקהילות של תוצרת הארץ כמו גם עם סטודנטים מתכנית איילים. איתן לוי, מנהל התכנית מודה כי מבחינתו יש חפיפות בין הגורמים השונים אבל לדבריו העבודה עם תוצרת הארץ היא טבעית ומקדמת יוזמות רבות:

"הקמנו קבינט רווחה וחינוך עם כל הגורמים מהתחומים האלה הסטודנטים של איילים ושל ההתאחדות והסטודנטים שותפים בחשיבה ובניתוב ובעבודת המטה בכל החיבור

של חינוך ורווחה. יש לסטודנטים נציגות בפורום הזה. בפורום תרבות התפקיד שלהם מאד משמעותי כי הם לקחו על עצמם (הוא יותר התעסק בפלטפורמה של המערכת) לתפעל את השותפות וגם פעולות/פרויקטים שהם לקחו על עצמם. לדוגמה "עדלאידע העירוני", מכלול אירועי קיץ שהרבה מהם תפעלו. בנוסף הם מכניסים פעילות לתוך המתנסים – פעילות שהם אחראים מא' ועד ת' " (איתן לוי, מנהל תכנית עיר ללא אלימות).

- **הגרעין התורני- בעיר לוד** פועל בהצלחה מזה כ-20 שנה גרעין תורני. הרבה השוואות מופנות לעשייה שלהם ולהשוואה ביניהם לבין העשייה של קהילות הסטודנטים. למרות מתחים העלולים לשרור כתוצאה מכך, נראה כי לאחר שעברו את הטלטלות הראשוניות, הממשקים המשותפים בין שני הגופים מתנהלים בצורה מוצלחת:

"אנחנו למדנו פה שהעבודה הנכונה היא בשיתוף וחשיבה משותפת, היו תקופות שזה היה מנסים לגמד פרויקט אחד לעומת שני ועברנו שלב זה. כל מקום נותן אינפוט שלו ועוצמות שלו אנחנו בקשרים חברתיים, יושבים שלא מעט ועדות וצוותי פעולה סביב אירועים, פסטיבל הסרטים חלק מזה לקראת חגים ואירוע מסורתית בשבועות, ועדות עירוניות חלק מכל מהלכים האלה". (בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני בעיר)

- **מרכז הגישור העירוני – שיתוף הפעולה עם מרכז הגישור העירוני** הוא במסגרת פרויקט וועדי הבתים שנחשב לפרויקט הדגל של התכנית. עם זאת, למרות הצלחת הפעילות, מרכז הגישור העירוני חש כי שיתוף הפעולה אינו מיטבי. התחושה היא שתכנית הקהילות סיפקה אמנם כוח עבודה זול וזמין, אך לקיחת האחריות שלה במסגרת הפעילות הייתה מאוד מצומצמת מאוד ולא נתנה את הדעת על החזון לפעילות בהמשך הדרך:

"היה חסר לי קשר איתם. הם הביאו סטודנטים וקדימה תתנהלי... יש השפעות על הקהילה אבל חסר לי קשר איתם גם כשותפים רעיוניים לפרויקט" (נועה שלו, מנהלת מרכז גישור בלוד)

- **מרכז הצעירים העירוני- עם מרכז הצעירים שיתוף הפעולה הלך והתרופף** וכיום הוא לוקה בחסר:

"היחסים הולכים ופוחתים. בעבר היה שיתוף פעולה וצוותי עבודה שהיו חלק ועבדו במרכז צעירים. למשל צוות תרבות או צוות שהפעיל את בית המדרש החברתי. והיום אין ממשקים. בעיקר בגלל יחסים שהתרוועו בין התוכנית למרכז. כנראה בעיקר שונות תפיסתית ביחס לחלק מהנושאים". (ליאור בניסטי, מנהל מרכז הצעירים בעיר)

במרכז הצעירים הייתה הסתייגות מאופן הפעולה של הקהילות בעיר, ולטענתו של מנהל מרכז הצעירים הרצון להצלחת התכנית דוחף את הדברים כך שעקרונות חשובים מתפספסים בדרך:

"התכנית מאד עסוקה בלהעניק משמעות לסטודנטים, כי החשש שאם הם יעזבו זה ייכשל. הסטודנט במרכז - בוא נספק לו תרבות, בוא ניתן לו מלגה, וניתן לו משימה שהיא משמעותית עבורו, וגם שתהייה קטנה שלא יכשל חס וחלילה. יש חשש לצאת החוצה לעשות דברים יותר גדולים. הגישה הזו מחלחלת כלפי מעלה ובסוף הם עסוקים בעיקר בחשיבות הסטודנטים ויש ניפוח משמעותי לגבי כמה הם חשובים בעיר. יש משהו בפרויקט שלא יודע לזהות יזמות ולזהות צרכים בזמן אמת. בסוף בעיקר צריך לטפל בסטודנטים. יש דיסוננס הצורך להכיל וללוות את הסטודנטים לתוצר הסופי של העשייה שלהם. עבור המפעיל לעיתים זה עול יותר מתשומה." (ליאור בניסטי, מנהל מרכז הצעירים בעיר)

6 מלוות הקהילה

תפיסת תפקיד מלווי הקהילה

תפקיד מלווי הקהילה כולל שלושה תחומי אחריות עיקריים:

א. ליווי ובינוי קהילת סטודנטים

ב. אחריות על ציר פיתוח אישי וקבוצתי של חברי הקהילה

ג. ניהול ופיתוח הפרויקטים הקהילתיים.

"המטרה שלי כמלווה היא לבנות את הקבוצה הזאת מחבורת פרטים, לקבוצה וקהילה. קהילה זה שאני רואה את עצמי ממשוך את האנשים. עיקר התפקיד שלי זה ב"ערב קהילה"- שם האחריות שלי היא לבנות את הערב ולהנחות. חוץ מהנחיית קבוצה זה מאחור הקלעים לזהות בקבוצה תפקידים, קשרים יחסם לחזק ובמה שנדרש להתערב. ויש מקום אישי של הרצון להעביר את החזון שלי, בהקשר של קהילה ושל לוד, ושל המקום שלנו בתוך העיר. יש גם היבט ניהולי של דיווח שעות ופיקוח על הסטודנטים." (חוה, מלוות קהילה בחברה היהודית)

"ערב הקהילה" הוא לב המפגש בין הסטודנטים החברים בקהילה ומלווי הקהילה. מדי שבוע למשך 3 שעות מתקיים מפגש במטרתו ליצור היכרות מעמיקה בין חברי הקהילה עם שיח ערכי. בנוסף לכך, כל קהילה משתדלת לקיים אירוע שנתי גדול אחד ויש קהילות שהצליחו לעשות יותר.

מעבר לשעות ה"רשמיות" של מפגשי הקהילה ופעילויות ההתנדבות בקהילה, נדרשים מלווי הקהילה ללוות את הסטודנטים באופן אישי ופעמים רבות לספק להם אוזן קשבת וכתף תומכת מסביב לשעון:

"התפקיד דורש לתת הרבה מעצמו המון, להקשיב לסטודנטים כפרטים ולא רק כקבוצה. זה מחייב מענה אישי לכל אחד, זה ממש מאתגר, הרבה שיחות אישיות ואישיותיות. הרבה עניינים

פרטיים שיש להם השלכות קבוצתיות. זה פחות נובע מהגדרת התפקיד הפורמאלי וזה יותר מה שהמציאות דרשה. הרגשה שלא יכולה להמשיך להנחות קבוצתית אם לא עושים העבודה הפרטנית. זה מצחיק-באמצע השנה הצטרף סטודנט ואמר שזו קבוצת תמיכה..." (אסמא, מלוות קהילה בחברה הערבית)

בקהילות היהודיות בתכנית, בהן רובם ככולם אינם תושבי לוד במקור, מלווי הקהילה פועלים לביסוס קהילת הסטודנטים במטרה שיחושו שייכות וימשיכו להתגורר בעיר ולהיות פעילים גם לאחר סיום לימודיהם:

"לגור בעיר ולעבוד בעיר. ליצור קבוצה שהמטרה שלה סוג של מימוש הפוטנציאל של כל לטובת עצמם וגם לטובת העיר. לגלות את עצמם דרך חברות וזה מה שגורם להם להישאר וגם לעשות דברים טובים למען. למשל היוזמה של גמד/ענק בכל העיר. כל ההישארות, לפחות אצלנו, זה החברות." (סמדר, מלוות קהילה בחברה היהודית)

בקרב הקהילות בחברה הערבית עלו אתגרים שונים, לאור האוכלוסייה השונה המשתתפת בתכנית. עיקר הקשיים של מלווי הקהילה נבעו מהתנגדויות של הסטודנטים לעמדת הסמכות של מלווה הקהילה, לתפקידו ולמעמדו בקבוצה.

"היה קושי כי גם אני לא ממש גדולה מהם, בקטע של חיובי ושילי, מצד שני אני מבינה אותם יכולה להבין את הראש שלהם כי אנחנו באותו גיל" (רחמה, מלוות קהילה בחברה הערבית)

כתוצאה מכך נוצרו הרבה בעיות משמעת. וקושי לראות את התמונה הכללית שהמלווה מוביל:

"מבחינת הדינמיקה הקבוצתית בהתחלה זה היה שמרגיש בית ספר של מורה ותלמידים. ולקח לזה כמה חודשים להשתנות. בהתחלה זה היה "ירח דבש" ואחרי זה התחילו ההתנגדויות. בהתחלה זה כמו טיול שנתי, אחרי חודש וחצי חודשיים התחלנו לעבוד לפי סטינג כללי וכללים יותר ברורים והתחילו התנגדויות כמו לתקוף את המלווה בנושאים של משמעת ומעורבות בקבוצה". (אסמא, מלוות קהילה בחברה הערבית)

"המלווה הוא האדם שרואה את החזון של הקבוצה והתוכנית, שבהתחלה הסטודנטים פחות רואים. ולהיות קשוב ליום יום של הקהילה ולהכווין לחזון הזה" (הייא, מלווה קהילה בחברה הערבית)

בקרב קהילת הסטודנטים היהודית ההתנגדות לסמכות מצאה ביטוי בדרכים עקיפות יותר, אך משבר פריפריאלי שאירע אפשר לסטודנטים ולמלווים לשפר את דפוס התקשורת ביניהם:

"הטיול תוכנן יחד איתם ואז בסוף היום השני, מתוך שלושה ימים, עשינו בערב על האש ואז ראינו התקהלות של החבר'ה ואז הם אמרו לנו - חשבנו על זה ואנחנו לא

רוצים לעשות מסלול, אלא להישאר כאן בנחת ולא לעשות מסלול ... וכמו מרד הזה היה מנהיג, ניסנו לברר מה קרה ואז ולחפש פתרונות ולא מצאנו. אנחנו קיבלו החלטה שכן עושים מסלול. זה ייצר עימות. יום אחרי אנשים אספו את עצמם. במשוב של הטיוול הייתה הרבה ביקורת. מצד שני זה גם חיזק את תקשורת. וזה גרם לנו לעבוד על העניין של האחראיות ומי לוקח וקובע". (סמדר, מלוות קהילה בחברה היהודית)

עמדות הסטודנטים כלפי מלווי הקהילה

במסגרת סקר הסטודנטים התבקשו הסטודנטים לציין היבטים חיוביים בליווי של צוות מלווי הקהילה והיבטים הדורשים שיפור

בהיבטים החיוביים שציינו הסטודנטים בלטו וחזרו על עצמן התייחסויות לאכפתיות, לזמינות ולהקשבה האמפתית של מלווי הקהילה. לצד היבטים בין אישיים אלו ציינו רבים מהסטודנטים את המקצועיות של מלווי הקהילה והיכולת שלהם להבין ולקדם תהליכים קהילתיים:

"מקצועיות, יכולת ההבנה הכלה הצבת גבולות, מגדלים כל אחד באופן אישי ואת כל הקהילה ביחד, רואים את הפרטים הכי קטנים, שמים דגש של עשייה, בניית קשר של אמון וחברות עם הסטודנטים"

"יודע לזהות את צרכי הקהילה, מבצע תהליך מדורג בצורה הכי טובה שאפשר. בעקבות התהליך הזה עליית המדרגה מורגשת בצורה ניכרת. יודע לזהות את הקול שצריך ביטוי נוסף בקהילה."

מהתייחסות הסטודנטים להיבטים שיש לשפר בליווי, ניכר כי רוב הסטודנטים מרוצים מתפקוד מלווי הקהילה. המעט שציינו היבטים הדורשים שיפור התייחסו בעיקר לצורך ביותר גמישות של הפרויקט והקהילה ומתן יותר מקום לסטודנטים והתאמת ההובלה לפרטים בקהילה

"בראייה מערכתית אני חושב שכדאי להוריד מהמערכתיות והיצמדות לכללים של נוכחות. ברור לי שנושא זה חשוב ויש לעמוד עליו. אך לאור החומר האנושי שמגיע לכאן כדאי לשים אותו בצד"

תרשים 5.1 מראה את התפלגות שביעות הרצון מתחומים שונים בחיי הקהילה. בדירוג גורמי שביעות הרצון מהתכנית קיבלו המדדים הנוגעים למלווי הקהילה (המקצועיות, הזמינות ורמת הליווי של מלווה הקהילה) ממוצעי שביעות רצון גבוהים-גבוהים מאוד. יתרה מכך, למעלה מ-80% מהסטודנטים דירגו את הזמינות והמקצועיות של מלווי הקהילה ברמת שביעות רצון גבוהה-גבוהה מאוד (ראו טבלה 5.1).

גורם נוסף שבולט בממוצעי שביעות הרצון הגבוהים שלו הוא שביעות הרצון מהקהילה עצמה, דבר העולה בקנה אחד עם הדברים שעלו בנוגע למיקומה המרכזי של קהילת הסטודנטים כלפי עצמם, דבר שהובהר כחשוב ומרכזי בקהילות הפועלות החברה היהודית.

חשוב לתת את הדעת על כך שהחיבור לתושבים בעיר היה הגורם שקיבל את דירוג שביעות הרצון הנמוך ביותר מבין הגורמים שדורגו בסקר. אמנם ממוצע שביעות הרצון היה ברמה בינונית-גבוהה, ולא ברמה נמוכה, אך בכל זאת יש להתעכב ולחשוב על המשמעויות של ממצא זה בתכנית שמטרתה לייצר קהילות המחוברות לעיר ולתושביה.

תרשים 5.1. גורמי שביעות הרצון מהתכנית

טבלה 5.1. אחוז דירוג ה-Top 2 בגורמי שביעות רצון מהתכנית

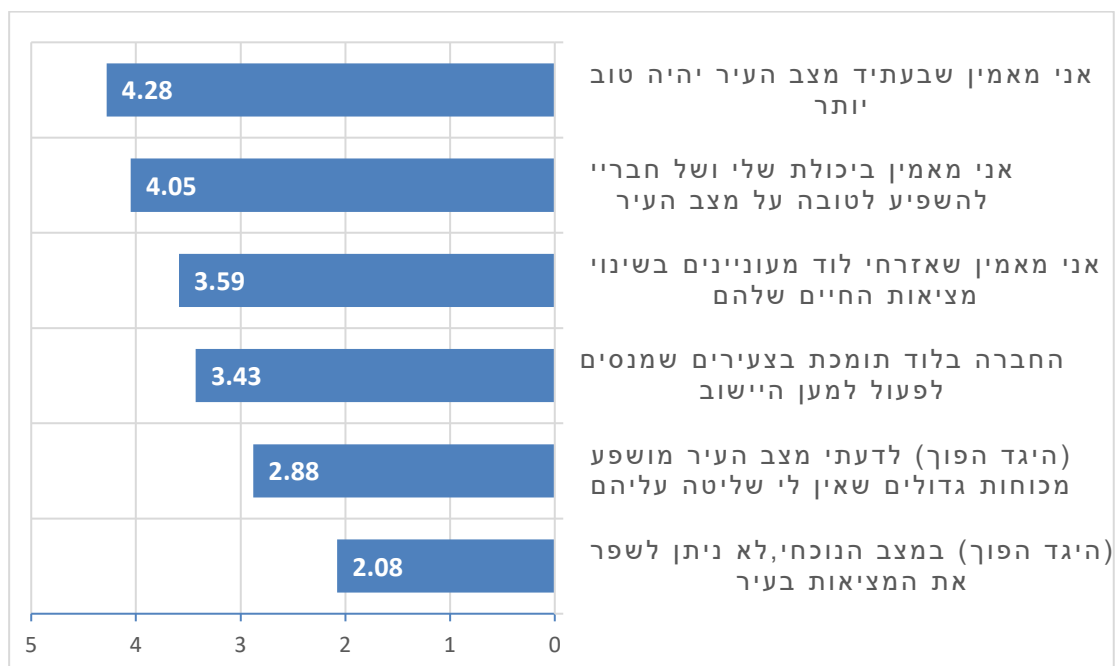
מקצועיות מלווה הקהילה	הקהילה שלי	זמינות מלווה הקהילה	רמת הליווי של המשימה	המשימה בה אני מעורב	רמת הניהול של התכנית בעיר	הפעילות החברתית בקרב הסטודנטים באופן כללי בתוך התכנית	רמת שיתוף הפעולה עם הגורמים בעיר	חיבור לתושבים בעיר	אחוז Top 2
86%	88%	83%	67%	58%	60%	63%	51%	32%	

7 עמדות כלפי שינוי בלוד

תרשים 6.1 וטבלה 6.1 מציגים את עמדות הסטודנטים כלפי העתיד ואפשרות של שינוי. ניתן לראות כי תפיסת העתיד בהקשר זה היא חיובית וכי המשיבים מאמינים שבכוחם לעצב את פני העיר בעתיד.

83% מהסטודנטים מאמינים ברמה גבוהה-גבוהה מאוד כי בעתיד מצב העיר יהיה טוב יותר. יתרה מכך, למעלה מ-75% מהמשיבים מאמינים ברמה גבוהה-גבוהה מאוד ביכולת של הסטודנטים החברים בקהילות להשפיע לטובה על מצב העיר. ממצא זה מעיד על תחושת מסוגלות מאוד גבוהה של הסטודנטים בקהילות ומהווה, לדעתנו, אינדיקציה חיובית להצלחת התכנית. עם זאת, ממצא זה יכול להוות תמיכה לטענתו של מנהל מרכז הצעירי בנוגע לתפישות "נרקסיסטיות" של הסטודנטים את מקומם בעיר ולכן יש להיות ערים לנושא.

תרשים 6.1 תפיסת עתיד

טבלה 6.1 תפיסת עתיד

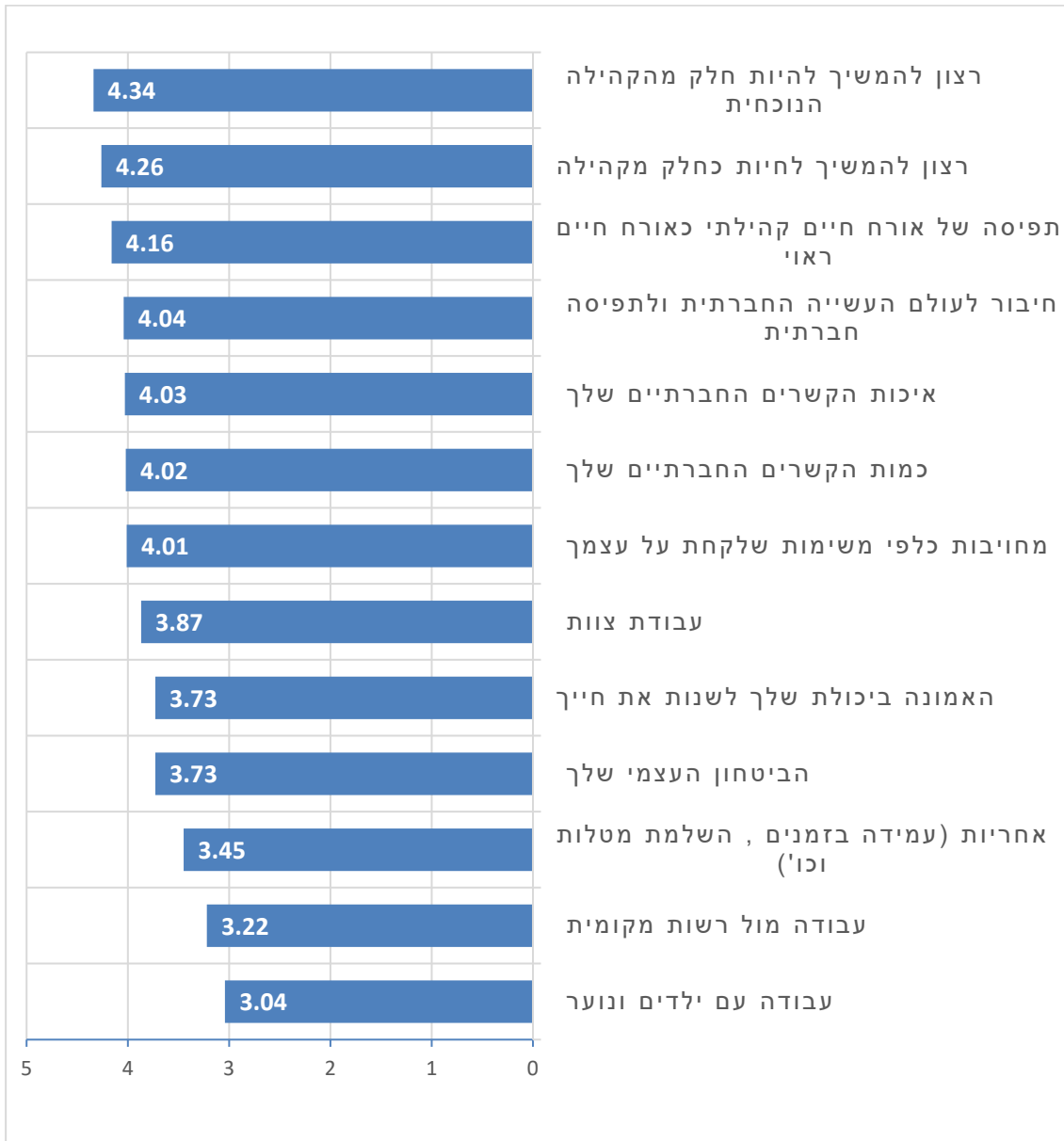
אני מאמין שבעתיד מצב העיר יהיה טוב יותר	אני מאמין ביכולת שלי ושל חבריי להשפיע לטובה על מצב העיר	אני מאמין שאזרחי לוד מעוניינים בשינוי מציאות החיים שלהם	החברה בלוד תומכת בצעירים שמנסים לפעול למען היישוב	(היגד הפוך) לדעתי מצב העיר מושפע מכוחות גדולים שאין לי שליטה עליהם	(היגד הפוך) במצב הנוכחי, לא ניתן לשפר את המציאות בעיר	אחוז Top 2
83%	76%	51%	47%	25%	11%	

8 השפעת תכנית הקהילות על העיר לוד

תרשים 7.1 מציג את עמדות הסטודנטים שהשתתפו בסקר כלפי השפעות הקהילה ברמה האישית והחברתית. ניתן לראות כי תפישת ההשפעה על כלל ההיבטים הנוגעים לחיים בקהילה ולעשייה חברתית היא גבוהה-גבוהה מאוד. תפישת ההשפעה על ההיבטים האישיים דורגה ברמה בינונית-גבוהה, והתחומים בו ההשפעה הנתפסת היא הנמוכה ביותר הם עבודה עם ילדים ונוער והעבודה מול הרשות המקומית (שדורגו ברמה בינונית). מעניין כי דווקא תחומים אלה שצוינו במסגרת הראיונות כמוצלחים מאוד ברמת שיתוף הפעולה והפעילויות נתפשו ע"י הסטודנטים עצמם ככאלו שבהם ההשפעה היא בינונית בלבד.

תרשים 7.1. תפיסת השפעה

באיזו מידה אתה חושב שההשתתפות בתכנית השפיעה על הנושאים הבאים ?

טבלה 7.1. אחוז דירוג ה-2 Top בתפישות השפעה

רצון להמשיך להיות חלק מהקהילה הנכחית	רצון להמשיך לחיות כחלק מקהילה	חיבור לעולם העשייה החברתית ולתפיסה חברתית	תפיסה של אורח חיים כאורח חיים ראוי	מחויבות כלפיה משימות שלקחת על עצמך	עבודת צוות	אחריות (עמידה בזמנים, השלמת מטלות וכו')	עבודה עם ילדים ונוער	עבודה מול רשות מקומית	איכות הקשרים החברתיים של ים שלך	כמות הקשרים החברתיים של ים שלך	האמונה ביכולת שלך לשנות את חייך	הביטחון העצמי שלך	% Top 2
80%	74%	72%	76%	71%	66%	45%	31%	37%	69%	73%	59%	65%	

בתרשים 7.2 ובטבלה 7.2 ניתן לראות עמדות נוספות הקשורות להשפעות הקהילה, הפעם בהתייחסות גם למעגלי השפעה נוספים כגון מוטבי ההתנדבות, השכונה, העיר וכיו"ב. כל הגורמים דורגו ברמה בינונית-גבוהה- גבוהה וניכר כי ההשפעה הנתפשת מורגשת במעגלי ההשפעה השונים (תושבים, משימה, יישוב, שכונה וכד) אך התחום שבו ההשפעה הנתפסת היא הגבוהה ביותר הוא התרומה לסטודנטים עצמם. הסטודנטים ציינו במסגרת הסקר כי רכשו והשתפרו בכישורים אישיים שונים כמו רמת העצמאות, יכולת ניהול פרויקטים, יכולת ביטוי עצמי וצורת חשיבה מגוונת. מעבר לכך הם ציינו שיפור במיומנויות בינאישיות כמו יכולת עבודה בצוות, ביסוס עמדה ודעות אישיות אל מול מפגש עם אנשים שונים, שילוב בין ידידות ועבודה משותפת וכד. מעבר לכך ציינו הסטודנטים כי פיתחו אכפתיות לחברה ומודעות לחשיבות הקהילה ולכוח הטמון בה. ממצאים אלו מעידים על הצלחה של התכנית בהקניית המיומנויות והערכים בקרב משתתפיה.

מלווי הקהילה תיארו את ההשפעה על הסטודנטים:

"עצם התהליך האישי – מודעות לעצמו, רכש כלים מעצימים, איך להתבטא בקבוצה, איך הדברים מתנהלים בעיר, אם הייתי רוצה להיות חלק. מקבלים הרבה של פיתוח יכולות אישיות וגם העלאת מודעות לנושאים חברתיים". (היא, מלווה קהילה בחברה הערבית)

גם שותפי התכנית מעידים על השינוי לטובה שחל בעמדות ובמיומנויות של הסטודנטים:

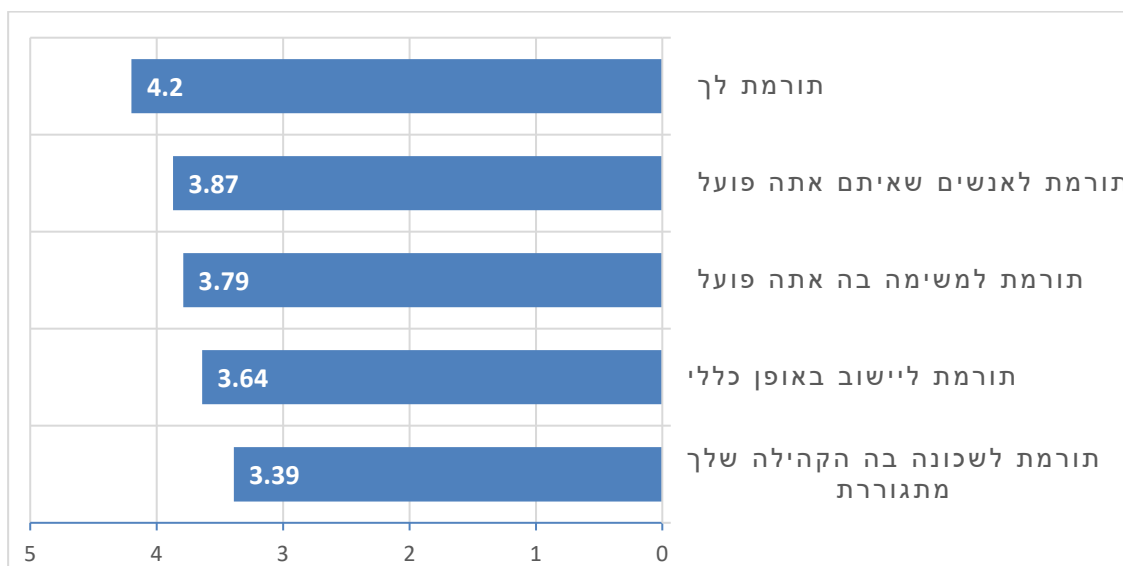
"חושבת שהם לומדים לקחת אחריות, לומדים להיות פרו אקטיביים, חושבת שתוך כמה שנים יהיו חלק ממנהיגות מקומית חולמים אחרת" (שירין, מנהלת בי"ס תיכון ערבי בלוד)

"הם עוברים שינוי הופכים להיות יותר אכפתיים יותר רגישים לצרכי חברה יותר מעורבים, יותר יוזמים" (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

עם זאת, חשוב לציין כי בעוד ש75% מהסטודנטים תופשים את ההשפעה של התכנית עליהם עצמם כגבוהה-גבוהה מאוד, רק 55% מהם תופשים את ההשפעה על היישוב באותן רמות גבוהות ופחות ממחצית מהם (42%) דירגו את ההשפעה על השכונה ברמה גבוהה-גבוהה מאוד. ממצא זה עומד בניגוד לציפיות ההשפעה של הקהילות הפועלות בשכונות, ומעבר לכך עומד בניגוד לתחושה הכללית של צוות התכנית ושותפיה בעיר. ייתכן והדבר נובע מכך שמדובר בתהליכים ארוכי טווח, הסטודנטים לא רואים את ההשפעות שלהם בטווח הארוך ולכן לפעמים יוצאים בתחושה של חוסר סיפוק מהעשייה. עם זאת, חשוב לבחון את מעגלי ההשפעה של התכנית אל מול המטרות שהוגדרו ולוודא כי הדגשים של הפעילות מושמים במקומות הרצויים בכדי להשיג את המטרות שהוגדרו.

תרשים 7.2. תפיסת השפעה

טבלה 7.2. אחוז דירוג ה-2 Top בתפישות השפעה

תורמת לך	תורמת למשימה בה אתה פועל	תורמת לאנשים שאיתם אתה פועל	תורמת לשכונה בה הקהילה שלך מתגוררת	תורמת ליישוב באופן כללי	אחוז Top 2
75%	60%	66%	42%	55%	

תכנית הקהילות פעולת מתוך ציפייה ואמונה שהסטודנטים יהוו תוך כמה שנים חלק ממנהיגות ויזמות מקומית. הכניסה של הסטודנטים תורמת להשבחה של האוכלוסייה בעיר:

"מבחינתי הערך החשוב זה שהם גרים כאן. ברגע שאני מביא אקדמאי שרוצה לגור בלוד והוא חברתי והוא ערכי זה הצלחה" (יוסי הרוש)

"זה מעלה אחוז המשכילים בעיר - אדם שנכנס למדלן ורואה אותנו זה משפר את הדימוי...." (יוסי הרוש)

מעבר לכך, התפישה היא כי כניסה של אוכלוסייה איכותית של סטודנטים תורמת לעיר בכך שהיא מפיחה תקווה בתושביה הוותיקים ומשפיעה על תפישת העתיד שלהם:

"השכנים רואים חבר'ה סטודנטים צעירים בעיר שפתאום משפיעים על השכונה, יוזמים דברים זה משהו שהם לא היו רגילים לזה. וזה נותן לאנשים בשכונה תקווה – וזה ברמה הרוחנית." (יוסי הרוש, סגן ראה"ע ומחזיק תיק החינוך)

"התרומה שלהם לעיר בראש ובראשה היא הנוכחות שלהם. אין איזה פרויקט שאני לא יכול לעשות בלעדיהם. מה שמעניין אותי זה שהם כאן בעיר שהם באירועים שהם נוכחים שהתושבים רואים אותם זה מכניס תקווה". (אהרון אטיאס, מנכ"ל העיריה)

תפישה נוספת היא כי נוכחות הסטודנטים מחזקת את תחושת הביטחון של התושבים בעיר:

"מגביר את האמון של התושבים בעיר – כשתושב גר ליד סטודנטים והוא לא מרגיש כל כך נוח עם המקום – הוא רואה אותם וזה משפיע עליו לקבל ביטחון על המקום". (אהרון אטיאס, מנכ"ל העיריה)

"בנושא ביטחון יש שכונות יותר קשות ופחות נעימות פתאום גרים אנשים צעירים שוכרים דירות בבניין נותן ביטחון לתושבים ותיקים רואים אנשים צעירים מול העיניים משמעותי". (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת מתנסים בלוד)

כניסת הסטודנטים לעיר מחזקת את בני הנוער בעיר בדרכים ישירות, דרך הפעילויות שהם מפעילים לטובת בני הנוער, וגם בדרכים עקיפות בכך שהם מהווים דמויות חיוביות לחיקוי:

"זה דור העתיד ופתרון לאלימות ומודל שנוער וילדים צריכים לראות במרחב. הדמויות שחסרות ומשמעותיות בנורמה החברתית של הקהילה הערבית." (פאתן)

הסטודנטים מהווים מרכיב משמעותי בטיוב הקשר שבין העירייה לתושבים. בעיקר בזכות עבודת השטח שהם עושים:

"הסיפור של פיצולי דירות, מסתבר שבלוד זה קיים בהיקף ענק וגילינו את זה דרך התוכנית של ועד בתים. הצפנו כלפי מעלה וגובשה מדיניות אכיפה עירונית שבדרך להיות מיושמת. זה דוגמה להשפעה עירונית שנולדה מהיוזמה שלהם בשטח, הם אספו נתונים והאמינו שניתן לפעול ואפילו ולתקן." (איתן- עיר ללא אלימות)

הסטודנטים משפיעים גם על הקצאת המשאבים המושקעים ע"י העיריה:

"פתאום דברים קורים אם עבדנו ברחוב, שנה אח"כ כל העירייה על הרחוב- "מוטב יחדיו" ועוד פרויקט, והיכל תרבות פותח כל זה קרה כי עבדנו עם סטודנטים וזו הייתה שכונה קשה ואיתן לוי הקצה משאבים – הסטודנטים שמים זרקור על משהו". (נועה – מרכז לגישור)

נראה כי נוכחות קהילות הסטודנטים הצליח לייצר אף שיפור כלכלי מסוים בעיר:

"מחירי השכירות בעיר עלו בעקבות כניסה שלהם וגם ביטחון אישי יותר ריצה והליכה עם כלבים טוב לעיר נוכחות. זה טוב לבניינים שנכנסים צעירים ולהיות גורם חיובי".
(נועה - מרכז לגישור)

ההשפעה של התכנית היא תהליכית ואף תגדל בטווח הארוך:

"סטודנטים הם בתחילת הדרך והם ברובם זמניים. הקהילות לא משפיעות ברמה פרקטית. הם ארעיים יותר. המדד יהיה בקהילות בוגרים שמשתקעים. בתהליכים ארוכי טווח כמה יקימו בית פה". (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת המתנסים בלוד).

"השפעה תגדל (ואת זה רואים את הניצנים היום) כשהם הופכים לצורך שירותם למשל שהילדים שלהם הולכים לגנים ואז הם תובעים את הגנים להשתפר או להתאים עצמם לצרכים כתושבים" (איתן לוי, מנהל "עיר ללא אלימות")

נראה כי השאיפה היא שלוד תעבור תהליך דומה לזה שעברה באר שבע, שם הכניסה של האוניברסיטה והכניסה של הסטודנטים לעיר יצרה השפעה ניכרת והביאה לשינוי משמעותי ולעלייה במספר הצעירים והאקדמאים הנשארים בעיר.

9. אתגרים מרכזיים

תכנית הקהילות בלוד כבר התבססה ועברה את השלב החלוצי, ועם העלייה בבשלות של הקהילות עולות שאלות בנוגע לתפישות והמטרות עליהן יש להשתית את המשך הדרך.

חלוקת המשאבים בין סטודנטים תושבי העיר וסטודנטים מחוץ לעיר

אחת הדילמות המרכזיות שעלו בראיונות עם שותפי התכנית, הייתה האם במסגרת המשאבים המוגבלים יש להעדיף לעודד צעירים תושבי לוד או להביא אוכלוסייה של צעירים מחוץ לעיר. נראה כי הדעות על הנושא חלוקות המצדדים בהשקעה בתושבי לוד חשים כי ההשקעה בסטודנטים שמגיעים מבחוץ באה על חשבון הצעירים תושבי העיר:

"כדי שמשהו יקרה ותחזור האמונה של הציבור הלודאי שיתחיל שינוי, אני לא בונה על זה שיבואו מחוץ ללוד". (מירי- פעילה חברתית)

"אם אתה לוקח את המלגות ונותן אותם לסטודנט שמצבו יחסית טוב, לא לודאי, במקום לתת אותו לסטודנט לודאי. המשאבים מאד מוגבלים. זה לא רק שזה לא טוב אתה לא יכול להתעלם מהעבודה שאתה גוף חיצוני. הם באו להציל את לוד..." (ליאור בניסטי, מנהל מרכז הצעירים)

"בעיני זה לא נכון. צריך לחזק את מי שנמצא. אפשר לאפשר כניסה של תושבים איכותיים זה לא פסול, יחד עם זאת יש לראות אוכלוסייה מקומית ערבית ויהודית ואיך מחזקים אותן" (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

המפגש בין התושבים הוותיקים והתושבים החדשים

אתגר נוסף, הנוצר מכניסתם של סטודנטים חדשים לעיר, הוא הממשק בין תושבי העיר המקוריים ותושביה החדשים. קיימים פערים תרבותיים רבים שיש לתת עליהם את הדעת בכדי לייצר מפגש חיובי ובונה בין התושבים המקוריים של העיר למי שהגיעו אליה זה מכבר:

"תרבותית הם לא בדיוק הנוף של העיר וזה גם חסם, כי החיבור עם התושבים הוא לפעמים פחות טבעי. לדוגמא - הבוגרים שלהם יזמו פה מצעד הגאווה, עזוב טוב לא טוב, זה לא הדין. זה הרים את העסק על הראש שלהם ונשאלו נשאלות האם טוב שהם יהיו כאן". (יוסי הרוש - סגן ראה"ע ומחזיק תיק החינוך)

"אלו תרבויות שונות שלעיתים לא נפגשות בעומק הדברים, חיים בטוב ביחד בשכנות טובה אבל בקווים מקבילים. איך נוצרים מלבד בקהילות הסגורות שלנו, חיבורים לתושבים שנולדו פה. המקומיים לא נשארים, והצעירים הם מבחוץ. עם התושבים הוותיקים התחושה היא שהמפגש לא תמיד שוויוני, אלא של חסד או תחושה שבאנו לחזק". (רננה וייס - מנהלת פרויקט רשת מתנסים בלוד).

מפגש הקהילות בחברה הערבית ובחברה היהודית

מפגש תרבותי וחברתי נוסף שיש לתת עליו את הדעת הוא החיבור בין הקהילות הערביות ליהודיות שיכול לייצר ערך מוסף לפעילות.

"יש לזה מסר חברתי גדול ויכולה להיות הזדמנות. יש דברים שיכולים לעשות יותר משמעות מאלף שיעורי אזרחות אם סטודנטית ערבית תרכז סטודנטים יהודים, ליצור היכרות ממקום שווה וממקום לא פטרוני. אנחנו לא נפגשים ערבים ויהודים בתוך ביה"ס והפלטפורמה האקדמאית זו הזדמנות ששווה לנצל אותה לשיתופי פעולה" (שירין, מנהלת בי"ס תיכון ערבי בלוד)

תחלופה גבוהה של צוות התכנית

ארגון "תוצרת הארץ" עבר טלטלה כי חלק מהצוות עזב, ולדברי מלווי הקהילה הדבר מאוד השפיע על הקהילות בעיר. לדברי השותפים הרכזים המקומיים צריכים להיות יותר דומיננטיים ויציבים. עקב התחלופה הרבה בתפקידים מנכ"ל העירייה אף הציע שהפעילות תנוהל על ידם. התחלופה הגבוהה גם גרמה לחוסר יציבות ולקושי בניהול עם המשכיות, וגם העלתה שאלות פנים ארגוניות שונות העשויות להשפיע על היקף העשייה בעיר.

הרחבת הפעילות והתנהלות סדורה על פי תכניות עבודה

תכנית הקהילות מייצרת פעילויות רות והסטודנטים מפגינים הרבה יוזמה ומביאים רעיונות רבים. מלווי הקהילה אף העלו את הצורך ליצור יותר פלטפורמות ליוזמות בתוך העיר, הן בחברה היהודית והן בערבית, בה קיים רצון להרחיב את מעגלי עשייה מעבר לנוער ולילדים גם לעשייה המתמקדת בהורים ובמבוגרים אחרים.

"הייתי רוצה שהם יהיו יותר פתוחים להכנסת אנשים חדשים לעוד גופים וחיבור לעוד קהילות זה יעזור לשמר את מה שעושים" (מלוות קהילה)

מלווי הקהילה הביעו רצון לחיזוק הקשר עם התושבים וההקשבה לתושבים בהקשר של עשייה וקידום נושאים שרלוונטיים לשכונה.

לצד זה, עולה כי בעיר פועלים הרבה מאוד ארגונים בחוסר תיאום והדבר אף יוצר לעיתים תחושה של תחרות בין הגורמים השונים. בקהילות הערביות, למשל ציינו כי את הפעילות מלווה תחושה של תחרות עם הפעילות במתנ"ס. ייתכן ויש צורך באיגום משאבים.

"אני מרגיש שיש לא מעט חוסר תיאום בין הפרויקטים לעיריית לוד. אני מרגיש רואה את זה באירועים שיש נקודות יש וחוסר תיאום". (בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני)

מלווי הקהילה הציעו כי יש לתת דגש על שת"פים עם תושבים וארגונים שכבר קיימים בעיר. גם אחד השותפים חיזק עמדה זו והציע כי המפתח לפעילות אפקטיבית יותר טמון בשילוב בין גורמים ועמותות ממוסדות בעיר לפעילות הסטודנטים:

"יכול להגיד מניסיון והיכרות שכשייש ליווי מקצועי ומסגרות ברורות יותר, ההתנדבות מצליחה מאשר ללא ליווי. יוזמות סטודנטים פחות עובד כשאינן ליווי. כאן הייתה נפילה של בוגרים – הם באו עם נכונות ויוזמה ורצון טוב של מעורבות חברתית, ונאלצו לעשות לבד ללא התארגנות זה נפל. יוזמת "קדימה לאוניברסיטה" הייתה יוזמה של קהילה בוגרת. שנה ראשונה זה צלע, והעמותה שלנו לקחה אחריות והיום זה יותר מובנה ומאורגן. (אמין אלג'מל, מנהל בי"ס יסודי ושותף להקמת הקהילות הערביות בלוד)

עולה כי לצד חוסר התיאום בין הגורמים השונים, ואולי אף כתוצאה מכך, פעילות הסטודנטים סובלת מחוסר בהמשכיות:

"שאלת ההמשכיות איפה ממשיך קדימה, מתנ"ס לא נבנה ברוח אלא גם בחומר. מישהו שעובד בזה ומגייס וזה חסר. חסר המשכיות בפרויקטים". (בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני)

גורם נוסף שמשפיע לרעה על ההמשכיות הוא התחלופה של הסטודנטים ושל צוות התכנית:

"אלה חבר'ה שמגיעים לתקופת לימודים וברמת המשימות זה מורכב. יש מתח כי אתה רוצה שייקחו משימות ושהאחריות תהיה שלהם והם מובילים, ומצד שני כשהם לוקחים אחריות וזה משהו בלעדי נוצר וואקום" (רננה וייס, מנהלת פרויקט רשת מתנסים)

"מה שמעכב זה הארעיות שלהם, חיי מדף של סטודנט זה שנתיים שלוש. עד שהוא מתמקם - הוא עוזב. בשונה מהגרעין התורני שנשאר". (אהרון אטיאס, מנכ"ל העיריה)

ניכר, אם כך כי פעילות תכנית הקהילות צריכה להתקדם לדפוסי פעולה מתקדמים יותר הכוללים התמסדות והתבססות בעיר:

"אחד היעדים הגדולים זה להתמסד בארגון, להבין שאת רוח ההתנדבות וההתלהבות צריכים למסד בארגון מסודר שמייצר פעילויות. אם זה במתנ"ס, אם זה בארגון חברתי. צריך יותר מקצועיות - לא רק בפרויקטים קטנים ואחד הדברים היפים שקרה לנו שמעסיקים הרבה עובדים כעבודה ממש - הרוח מתמסדת". (בני פרינס, מנכ"ל הגרעין התורני)

גם מלווי הקהילה ציינו כי הצלחות נרשמו בעיקר במקומות בהם פעלו על פי תכנית סדורה ופורמאלית שהתוותה באופן ברור מהי תכנית העבודה לאורך השנה.

"בשנה הראשונה חצי ממה שהיה בפועל לא תאם את ציפיות והעשייה במשימות התנדבות לא ממש עבדה, החזון לא היה ברור" (הייא)

חלק מהמעבר לשלב בשל יותר בפעילות, אם כך, צריך להיות עבודה עם תכנית עבודה, יעדים ומדדים להצלחה.

מלווי הקהילה ציינו כי בעתיד, מעבר להפעלת מסגרות חברתיות ושכונתיות יציבות בשכונה, הם שואפים שהתרבות הקהילתית תחלחל ותוטמע ביר ובשכונות בצורה שלא תהיה יותר תלויה בסטודנטים אלא תוטמע בעיר בצורה אורגנית, בין אם ע"י לקיחת אחריות מצד העיריה ובין אם הטמעתה בקרב התושבים עצמם והגורמים האחרים בעיר.

אתגרים בבינוי הקהילתי

בקהילות הערביות קיים קושי בבינוי הקהילתי. בחברה הערבית המבנה החברתי הוא יותר משפחתי ולכן קיים אתגר גדול יותר בהפנמת הרעיון של קהילה, בהבנה איך מתנהלת קהילה, בהסתגלות לכללי התנהגות נאותים (למשל איך לקיים פגישה בלי טלפונים סלולאריים) וכו'.

גם בקרב הקהילות היהודיות דיווחו מלווי הקהילה על אתגר בחיבור בין כל חברי הקבוצה לשיח קבוצתי. נראה כי קיימת שונות בין הסטודנטים ברמת החיבור שלהם לרעיון הקהילתי:

"יש קהל מגוון כאלה שבאו רק בגלל מלגה ועושים דברים רק בשעות המלגה. יש כאלה שעוברים תהליך, ומגיעים ועוברים שינוי יש אחרים שרק נאמנים לשעות". (סמדר, מלוות קהילה בחברה היהודית)

התמודדות הסטודנטים עם עומסים

גם בקהילות היהודיות וגם בקהילות הערביות עלה הקושי להתמודד עם עומס השעות שהתכנית דורשת. מלווי הקהילה דיווחו כי הסטודנטים חשים שהפרויקט לוקח יותר מידי משאבים מהסטודנטים שעסוקים בלאו הכי וכתוצאה מכך בשנה השנייה הרבה סטודנטים יוצאים מהתכנית בגלל העומס.

התאמת המשימות לסטודנטים

מלווי הקהילה הדגישו את החשיבות של שיבוץ במסגרות נכונות לכל סטודנט, עם ליווי נכון, כדי לתת תחושה לסטודנטים של עשייה משמעותית.

"משימה משמעותית מאוד משאירה אנשים נותנת להם תחושה של חיבור ומשמעות. גם מבחינת קשר לתושבים – אם אתה עובד עם בני נוער חמש שעות שבועיות נוצר חיבור חזק יותר לתושבים". (נאוה, מלוות קהילה בחברה היהודית)

גם מלווי הקהילה בחברה הערבית ציינו כי הסטודנטים חשים שדורשים ומנחיתים עליהם משימות בלי שתהיה להם אמירה בבחירת הנושאים וחשוב לייצר שינוי בתחום זה

שימור המשתתפים והמוטיבציה שלהם בשנה השנייה

הקושי בשימור הסטודנטים לשנה השנייה ניכר הן בחברה היהודית והן בערבית. מלווי הקהילה בחברה היהודית ציינו כי אנשים מגיעים עם תחושת שליחות ו"תיקון עולם" – ונתקלים בבירוקרטיה, ולאט לאט יורדת המוטיבציה שלהם. יש פער בחזון לבין מה שקורה בפועל במציאות וזה יוצר קושי להשאיר את ההתלהבות של שנה ראשונה גם לשנה השנייה. גם

בקהילות הערביות ציינו המלווים כי חלק מהסטודנטים מגיעים עם ציפיות גבוהות לגבי תקציבים, וכשמתברר שהם נמוכים הרבה תכניות מתבטלות על רקע זה ורמת המוטיבציה נפגעת. מלוות הקהילה העלו את הצורך בחיזוק תחושת השייכות של הסטודנטים בקהילה הערבית. לדבריהם חשוב שהסטודנטים יקבלו הכרה חברתית לפעילות ולהשפעה שלהם.

הגברת רמת היוזמה והמקצועיות של הסטודנטים

בקהילות הערביות דיווחו מלווי הקהילה כי הציפייה שלהם היא שבשנה השנייה הסטודנטים יובילו את המשימות, וייקחו יוזמה ואחריות אך ציפייה זו לא תמיד מתממשת.

מלוות הקהילה בחברה הערבית העלו את הצורך לתת לסטודנטים יותר אחריות, ולא להרגיל אותם שהכול מוכן.

"אני רואה אותם בוגרים כדי ליצור את זה, יש דברים שעלי לעשות אולי בתחילת הדרך אני בהובלה אבל עכשיו יש להם הכול מבחינת כלים והתמודדויות ואני יותר מכוונת"
(רחמה, מלוות קהילה בחברה הערבית)

לצד זאת, ועל מנת לאפשר את לקיחת האחריות ע"י הסטודנטים הוצעו מלוות הקהילה להעמיק את רמת הליווי המקצועי בכדי להעניק לסטודנטים כלים להתמודד על האתגרים (לדוגמא, הדרכה מקצועית לסטודנטיות שעובדות עם נערות במצוקה).

מערב לכך, מלוות הקהילה הערבית העלו את הצורך בהתאמת התכנית למציאות החיים בחברה הערבית. בכדי לייצר יותר העצמה לסטודנטים תושבי העיר. לדבריהן יש תכנים שעובדים טוב יותר בחברה היהודית ולהיפך. הפיכת הליווי למקצועי ממש יסייע לדבריהן להפוך את הסטודנטים לאקטיביסטים.

בידול מתכניות אחרות

בעיר לוד פועלים שני גרעינים של כפרי סטודנטים מתכנית איילים, ובראיונות עלה כי לא תמיד מבחינים בין תוצרת הארץ לבין "איילים", גם בקרב התושבים ואפילו בקרב גורמים מהעירייה.

מלווי הקהילה העלו את הצורך בשיווק התכנית

קהילות הבוגרים ושימור הסטודנטים בעיר

כשמסיימים את הפרק הסטודנטיאלי מתחילות לעלות שאלות בנוגע לרלוונטיות של הקהילה ויש תחושה שהקהילות נמצאות במקום מעורער בנקודה זו.

לדברי סגן ראש העירייה כ-30% מכל מחזור נשארים לגור בעיר, אם היו אפשרויות דיור יותר סטודנטים היו נשארים. צריך להשקיע מאמצים להשאיר את הבוגרים בעיר.

"החשיבות להשפיע במשחק הפוליטי זה קריטי. אתה לא יכול להישאר במקום הרומנטי של הפעלת מתנ"ס. כל זה יקרה רק כאשר יחליטו שהם נשארים לגור בעיר במסות". (איתן)

"מבחן ההשפעה זה שמסה של זוגות צעירים מהקהילות יישארו לגור בעיר כמשפחות. ואנחנו עוד לא שם. עכשיו יש תחושה שזה מתחיל לקרות". (בני)

מלווי הקהילה העידו על התקדמות בנושא זה:

"כל שנה אחוז גדול יותר נשאר. זה התחיל ב-10% שנשארו ובקהילה שלי שסיימנו בשנה שעברה נשארו 60% בעיר". (חוה, מלוות קהילה בחברה היהודית)

בחברה הערבית האתגר במעבר לקהילת הבוגרים גדול אף יותר. מעבר לכך שהיעדר המלגה מפחית את כמות האנשים שלוקחים חלק בתכנית, מסגרת ההמשך אצל הערבים פחות מובנית מבמיגזר היהודי. קבוצת הבוגרים מאופיינת באי וודאות, הפעילות לא מובנית ורק כחמישית מכלל המשתתפים לוקחים בה חלק לכאורה, אך הם לא ממש פעילים.

מלווי הקהילה בחברה הערבית הביעו את השאיפה לראות אנשים שלקחו חלק בפרויקט כחלק משמעותי ופעיל בתוך החברה הערבית בלוד.

"בסופו של יום אנו רוצים אנשים אקטיביים וקהילה וקבוצה מסייעת לעשות את זה. הקהילות מעודדות ומאפשרות מרחב אקטיביסטי שעשוי לקדם את העיר". (הייא, מלווה קהילה בחברה הערבית)

"שיהיו יותר מעורבים אחראים, שיודעים על כל דבר שקורה בעיר לא בהכרח דעה ברורה שידעו שזה קיים וקורה וגם יוזמים. מצפה שיהיו יותר יוזמים" (רחמה, מלוות קהילה בחברה הערבית)

גם בקהילת הבוגרים היהודית יש קשיים במעבר מהשלב החלוצי לשלב הבוגרים ויש קושי לשמר את ההתלהבות. לדברי מלווי הקהילה ייתכן ויש צורך לחשב מסלול מחדש מבחינת המטרות של התוכנית.

המענה החברתי בקהילת הבוגרים כבר החל להיווצר, עוד נדרשת התכווננות ולצד הרצון בשימור הקבוצה מבחינת חיים חברתיים, יש שאיפה לכונן רשת חברתית שתכיל קשרים לא רק מהקהילה שלהם.

בנוסף, נראה כי עדיין לא נמצא מקומה של קהילת הבוגרים בעשייה החברתית-משימתית. לדברי מלווי הקהילה, לחלק המשימתי יש פחות פניות וכיוון, וחסרים מפגשים מתוכננים ומובנים.

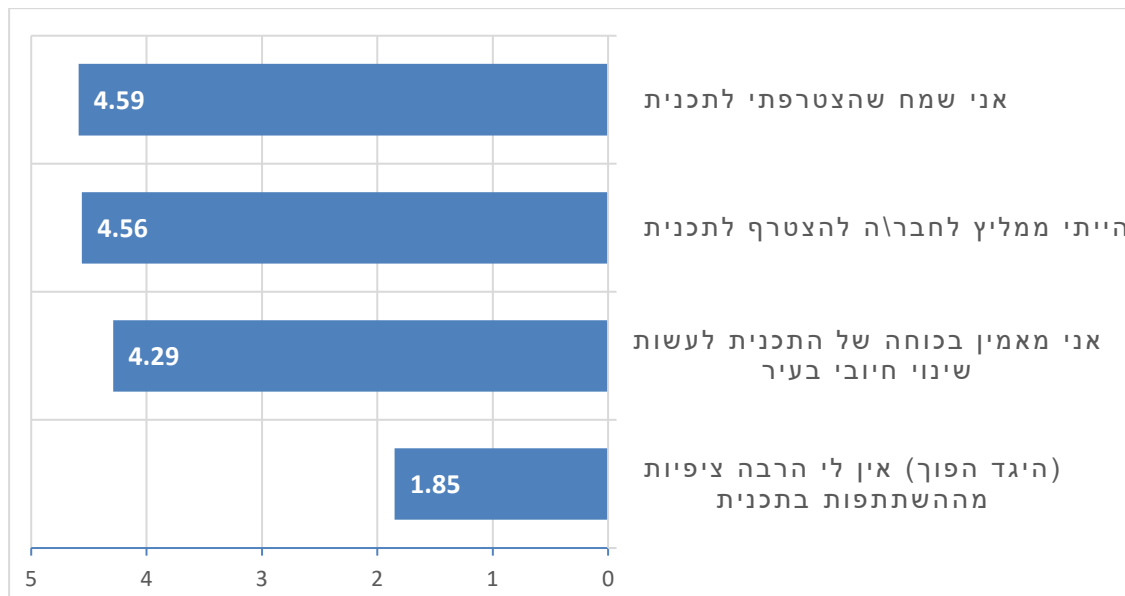
בנוסף לכך, השאיפה לכונן קהילת בוגרים יציבה שתישאר בעיר דורש מתן מענה לצרכים של חברי הקהילה מבחינת אפשרויות תעסוקה בעיר ומסגרות חינוכיות איכותיות לילדים.

עם עליית המדרגה של השתקעות יוצאי הקהילות בעיר – נולדו תינוקות (כ20 בשיתוף עם איילים), והקבוצה שמה לה למטרה לפתח את החינוך עבורם.

"חיפשנו אלטרנטיבות של חינוך מעורב - חילוני דתי . לי היה קשה עם זה שרוב הגנים דתיים בלוד. עורבנו בבחירת גנות. העירייה נתנה לנו יד חופשית . אני מאמינה ששנה הבאה זה יהיה גן מדהים. הוא פתוח לכולם, כרגע הילדים היחידים של חברי קהילות רק שלי ושל ליאור (מנהל מרכז הצעירים) . אני חושבת שזה התפקיד שלנו. אני כבוגרת תכנית, שיש לה ילד, יש לי פה צרכים ולא כסטודנטים. אני נהנית זה מביא אנשים, זה תו איכות לעיר שיש לה דבר כזה". (נאוה, מלוות קהילה בחברה היהודית)

10. עמדות מסכמות

תרשים 8.1 מציג את העמדות המסכמות כלפי ההשתתפות בקהילה. ניתן לראות כי הממוצעים גבוהים מאוד בשאלות הישירות. הסטודנטים שמחים שהצטרפו לתכנית, מאמינות בכוחה לעשות שינוי חיובי בעיר והיו ממליצות לחבר/ה לעבור חוויה דומה.

אני מאמין בכוחה של הקהילה לעשות שינוי חיובי בעיר	הייתי ממליץ לחברה להצטרף לקהילה	אני שמח שהצטרפתי לקהילה	אין לי הרבה ציפיות מהשתתפות בקהילה	
84%	91%	94%	8%	אחוז Top 2